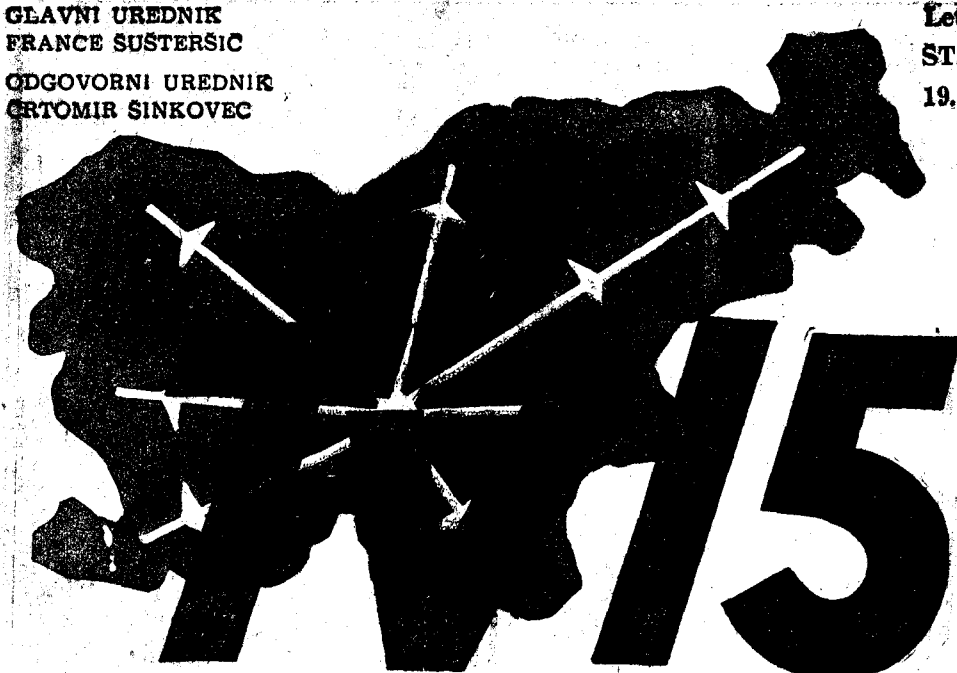
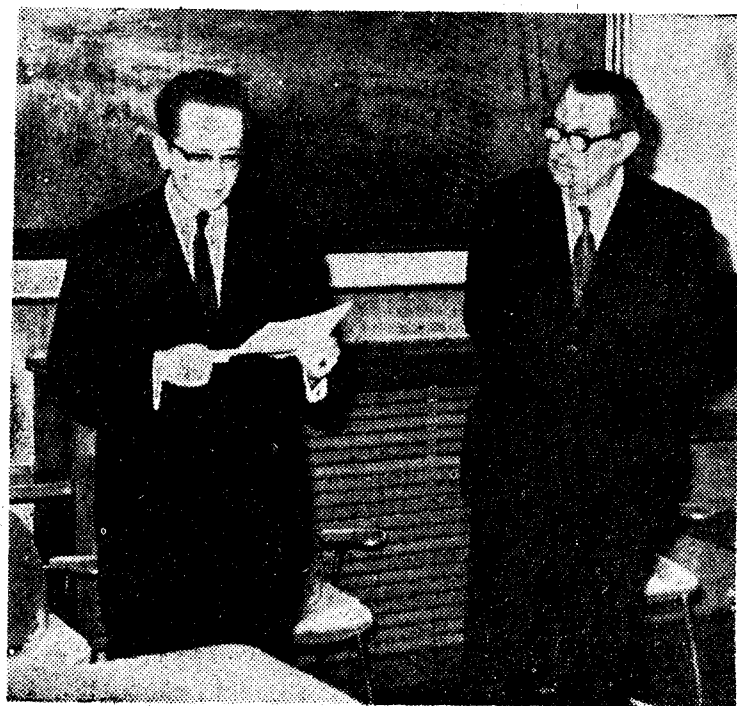

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Minuli četrtek je predsednik ZZB NOV Slovenije Franc Leskošek-Luka svečano podelil nagrade za nova zborovska dela s tematiko NOB. Nagrade so prejeli Blaž Arnič, Vilko Ukmar, Slavko Mihelčič, Radvan Gobec in Peter Lipar. Natečaj za zborovska dela je ob 25. obletnici vstaje organiziral glasbeni odbor komisije za razvijanje tradicij NOB pri ZZB NOV Slovenije. (Na sliki: Ciril Ovetko bere poročilo žirije.)

AVSTRJSKI VELEPOSŁANK NA OBISKU V LJUBLJANI

Predsednik ZZB NOV Slovenije tov. Franc Leskošek-Luka je včeraj, 18. aprila, sprejel na vljudnostni obisk veleposlanika republike Avstrije v SFRJ gospoda Karla Hartla, ki je v Sloveniji na nekajdnevem obisku. Sprejemu je prisostvoval tudi avstrijski generalni konzul v Ljubljani gospod dr. Heinrich Riesenfeld.

Izogibajte se odklonov

Dolžnost komunistov, pa tudi vseh, ki so na raznih položajih, je, da imajo pred očmi sklope, ki smo jih sprejeli na tretjem plenarnem. Ti sklopi so zelo kategorični in jasni vsakomur. Ne glede na to, ali imate težave in kakšne so, se izogibajte odklonov, ki bi lahko škodljivo vplivali na ljudstvo. S svojim pravišnim delom moramo upravičiti zaupanje našega ljudstva.

Tito, Delo — 14. IV. 1966

Besede in dejanja

Strokovnjaki v tekstilni industriji

V slovenski tekstilni industriji je na 1000 zaposlenih 23 diplomiranih inženirjev in tehnikov raznih strokov. V jugoslovanskem merilu 17, medtem ko jih je v Švici 50, v ZSSR 52, v Franciji 89, v Združenih državah 101 in v Sovjetski zvezi 110.

Delavska enotnost — 7. IV. 1966

Jugoslavija : ZDA 5:1

Ceprav imajo ZDA dva oceana, mi pa nobenega, imajo v ZDA samo en oceanografski inštitut, v Jugoslaviji pa jih imamo pet.

Delo — 10. IV. 1966

Invalidi v zagati

Na področju šibeniške in drniške komunice so se invalidi znašli v resni zagati, kje in kako bi se zaposlili. Tako je v minulemu letu na tem področju zaprosilo za zaposlitev 21 vojnih invalidov, 88 delovnih in 34 drugih invalidov. Toda od vseh teh je dobilo zaposlitev komaj 10 invalidov. Razen tega pa je posebna komisija, ki je ob koncu minulega leta pregledovala delovna mesta za rehabilitacijo in zaposlitev invalidov v nekaterih večjih organizacijah, ugotovila, da so kolektivni reformativni ukrepi naprej poiskali notranje rezerve v vključanju delovnih mest za invalide.

Delavska enotnost — 7. IV. 1966

Mladino moramo spoznati

Če mnogo učencev trdi, da dobi doma le malo pomoči in spodbude za delo in razvoj in da v šoli razen splošne izobrazbe ne pridobijo skoraj ničesar, kar bi jih usposabljal za življenje, potem se moramo najprej nad vsem tem zavedati. Najti pa moramo način, kako podpreti pozitivna stremelja mladih, na katero bomo, ko jo bolje spoznamo, lahko ponosni.

Borba — 7. IV. 1966

Tatovi v gozdovih

Po sporočilu zveznega zavoda za statistiko je bila lani v naših gozdovih povzročena škoda skoraj dvakrat večja kakor druga leta. Uradna statistika kaže, da je znašala lani škoda, ki so jo povzročile nezakonite sečnje, tatvine lesa in razni drugi prestopi v gozdovih, približno 1.129.665.000 starih dinarjev. Računajo, da je bilo nezakonito posekanega 67.868 kubičnih lesa, ukradenega pa 13.307 kubičnih. Leta 1964 je znašala ta škoda polovico manj — kakih 601 milijon 397.000 dinarjev.

Delo — 10. IV. 1966

Tovarna, ki se ji pravi »nedokončana«

Nekako v začetku lanskega leta je okoliško gospodarsko vodstvo v Slavonskem brodu sprejelo odločbo o likvidaciji tovarne celuloze in lepence, ki so jo šele zgradili v Slavonski Požegi. Vse obveznosti, ki izvirajo, kakor se je poznalo, izkazalo iz nezadostno proučene investicije bo morala plačati skupščina občine Slavonska Požega. Gre za nekaj manj kot 60 milijonov starih dinarjev.

Borba — 14. IV. 1966

Za izboljšanje gmotnih razmer borcev NOV

Socialno-zdravstveni zbor Skupščine SR Slovenije je na svoji seji 15. aprila razpravljal tudi o izvajanju ukrepov za izboljšanje materialnega položaja borcev NOV. Začasni odbor za proučitev izvajanja družbene skrbi za borce NOV, odbor za zdravstvo in socialno politiko ter komisija za vprašanja borcev NOV so zboru predložili poročilo o obravnavi informacij o izvajanju navedenih ukrepov v letu 1965. Iz teh poročil izvemo med drugim tudi tole:

V zadnjih letih je družba vse bolj skrbela za urejanje materialnega položaja borcev. Z izvajanjem temeljnega zakona o dodatku zaposlenim udeležencem NOV, zakona o zdravstvenem varstvu borcev in odlokov o priznavalninih, se je znatno izboljšal gmotni položaj borcev NOV. Določeni napredek je bil dosežen tudi glede urejanja stanovanjskih zadev borcev. Z doseženimi uspehi pa ne moremo biti v celoti zadovoljni, saj številni borci, ki potrebujejo družbeno pomoč, ni majhno.

Ker so pravice, ki jih družba priznava borcem NOV, pogojene s priznanjem posebne dobe v dvojnem štetu, v poslednjem času naraščajo predlogi za priznanje take dobe. Število predlogov je občutno naraslo predvsem po sprejemu občinskih odlokov o priznavalninih in davčnih olajšavah ter po sprejemu zakona o zdravstvenem varstvu

ta, predvsem pa zdravstvena služba intenzivneje skrbi za zdravstveno varstvo borcev. Apaliza pregledov borcev v osmih občinah je namreč pokazala, da zdravstveno stanje borcev ni zadovoljivo in da so borci zdravstveno bolj ogroženi kot drugo prebivalstvo.

Vprašanje podeljevanja priznavalninih urejajo odloki občinskih skupščin zelo različno. Kriteriji za podeljevanje priznavalninih posameznih občinskih skupščin so odraz finančne zmogljivosti občin in števila borcev, potrebnih družbene pomoči.

Opozorili so tudi na problem tistih borcev, ki so sodelovali v NOV, pa jim po zakonitih predpisih do danes še niso priznane pravice, ki grede borcem, ker niso bili aktivni borci oziroma ker niso bili stari 15 let. Take primere naj občinske komisije za vprašanja borcev individualno rešujejo.

tak znesek invalidnine, ki bo skupaj z dodatkom vsaj nekoliko usklajen z življenjskimi stroški v naši republici.

S podeljevanjem republiškega dodatka za zaposlene borce se znatno izboljšuje gmotni položaj zaposlenih borcev. Toda delovne organizacije morajo posvetiti večjo skrb usposabljanju borcev za takšno delovna mesta, na katerih bodo dosegli večji osebni dohodek. Dodatek naj bi se dodeljeval samo tistim borcem, ki iz zdravstvenih razlogov na delovnem mestu ustvarjajo ustreznega osebnega dohodka.

V poročilu je tudi opozorilo na problem borcev, ki po novem pokojninskem zakonu ne morejo več uveljaviti izjemne

pokojsnine po 80. čl. ZPZ in merilih, ki jih je določil ZIS v svoji informaciji. Takih borcev je v Sloveniji še okrog 800.

Delovne organizacije so premalo skrbela za urejanje stanovanjskih zadev zaposlenih borcev. Te zadeve bi morali urejati z več odgovornostjo, da se ne bi dogajalo, da so posamezni borci ob upokojitvi brez primeren stanovanj.

Stanovanjske zadeve upokojenec-borcev je treba urejati s sredstvi socialnega zavarovanja, zbranimi s 4% stanovanjskega prispevka. Republiški odbor ZZB NOV Slovenije je predlagal skupščini republiške skupnosti socialnega zavarovanja, naj iz sredstev 4% stanovanjskega prispevka dodeli organizaciji 800

milijonov starih dinarjev za urejanje stanovanjskih zadev borcev. Stanovanjske zadeve zaposlenih borcev, ki niso upokojeni, je treba reševati s proračunskimi sredstvi občin, namenjenimi za stanovanjsko gradnjo, s sredstvi Jugoslovanske loterije in s sredstvi iz zveznih in republiških virov.

V razpravi o vseh poročilih so posamezni poslanci opozorili predvsem na težave pri izplačevanju priznavalninih v gospodarsko manj razvitih občinah, v katerih je razmeroma veliko borcev, finančne možnosti pa so manjše kot v gospodarsko močnejših občinah. Zadržali so se ob razpravljanju o urejanju stanovanjskih zadev upokojenih borcev, govori pa se tudi o tem, kako preprečiti porajanje socialnih problemov pri prežgadah upokojenih borcih.

Socialno zdravstveni zbor je nato sprejel in odobril vsa poročila o izvajanju ukrepov za izboljšanje materialnega položaja borcev NOV v letu 1965.

V. M.

»Rane, ki smo jih bili dobili, še niso zaceljene«

V nedeljo, 3. aprila, je bila v Ajdovščini združitevna skupščina zveze borcev, vojaških vojn invalidov in združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev. Poročilo o delu in problematiki organizacije borcev je imel predsednik občinskega združenja ZB narodni heroj Anton Ferjančič-Zvonko. Skupščini se je udeležil tudi predsednik glavnega odbora ZZB NOV Slovenije Franc Leskošek-Luka.

V občinsko združenje borcev v Ajdovščini je vključenih 39 krajevskih organizacij. Iz poročila je bilo razvidno, da so vse te organizacije, kljub povprečni starosti članov nad petdeset let, dokaj delavne, saj vsak tretji član zavzema odgovorno mesto v družbenih organizacijah. Borčevska zavest se kaže v veliki udeležbi na krajevskih skupščinah, na katerih niso obravnavali zgolj vprašanj borcev, pač pa splošno problematiko na vasi.

Vsekakor izhajajo vsi glavni problemi bivših borcev vedno ali manj iz gmotnih težav, med katerimi je bila na skupščini najpogostejša poudarjena družinska invalidnina, ki še vedno znaša borih 1200 starih dinarjev. Prav pri tej so nastale velike razlike. Pred dvajsetimi leti so bile matere, ki so prejele pokojnino po

možu ali sinu, še razmeroma mlade in tudi tisti dinarji so nekaj pomenili, dandanašnji pa se taka invalidnina lahko smatra bolj za miloščino. Matere, ki to invalidnino sprejemajo, so večinoma onemogle, priklenjene na posteljo. V takem stanju si ne more pomagati niti z zemljiščem, ki ga slučajno ima. In kje naj sploh taka mati živi, če ne s komerkoli v skupnem gospodinjstvu?

Tudi priznavalnino so zaradi kričečih potreb izgubile svoj osnovni namen. Iz priznanja za zasluge so se spremenile v socialno pomoč. In prav kričeče socialne primere rešujejo s stalnimi ali enkratnimi priznavalnini, ki znašajo od 5 do 20 tisoč starih dinarjev. Prošenj za priznavalnino je vedno več, denarja pa ni. Sploh se organizacija ZB otepa z velikimi finančnimi težavami, saj včasih nima niti za skromen venec, s katerim bi se oddolžila umrlemu tovarišu.

Po svojih močeh rešujejo tudi slabe stanovanjske razmere borcev, ki so se v zadnjem letu deloma zboljšale. Lani na primer so zgradili za borce deset novih stanovanj v vrednosti 60 milijonov S. dinarjev. Letos imajo v gradnji štirinajst stano-

vanj v vrednosti 100 milijonov S. dinarjev. Ob tem so se slišali tudi očitki, da razumevanje občinske skupščine do potreb borcev ni najboljša, celo čutiti da je, da so borci odveč. Pri tem pa je bilo poudarjeno, da bivši borci ne zahtevajo ničesar drugega, kakor da se jim omogoči pošteno življenje.

Kot na drugih združitvenih skupščinah po Sloveniji, tako je tudi v Ajdovščini prišla do izraza zmešnjava okoli dvojnega štetja let, za kar bi bilo treba predhodno določiti natančnejše kriterije. Do te zmešnjave je v glavnem prišlo zaradi neodgovornega pričevanja in podpisovanja izjav. Iz tega sledi oteženo delo komisije, pa tudi neupravičeno uživanje koristi nekaterih, ki so NOB le malo ali pa nič prispevali. Zaslужnejši borci so običajno skromni, preskromni in zato tudi danes čisto ne uživajo zaslužene priznanja.

Iz razprave po poročilu je bilo tudi slišati, da se borci pogosto znajdejo na delovnem mestu v neenakopravnem položaju. Deloma zato, ker jih bremenijo še leta in slabo zdravje, deloma pa zaradi drugih stvari. Posebno poglavje je zdravstveno stanje borcev, ki je pereče in kritično, zakaj borci zaradi skromnosti ne iščejo zdravniške pomoči toliko časa, dokler bolezen ne postane že kronična, ali pa je sleherna zdravniška pomoč že zaman.

Precej delavne so krajevne invalidske organizacije, zlasti v Lokavcu, kjer se jim je posrečilo pritegniti h kulturnemu udejstvovanju celo mladino, pa tudi v Vipavi in še kje. Zaradi finančnih težav tudi ZROP ni delovala docela po programu. Vse njeno delo pa je potekalo s pomočjo garnizona v Ajdovščini in Postojni. Le delo komisije za interniranje je baje popolnoma zamrlo.

Res je, da rane, ki smo jih dobili, še niso povsem zaceljene, vendar je družbeno uveljavljanje borcev pomembno vprašanje. In prav zaradi teh ran, ki še niso zaceljene, bodo morali borci v Ajdovščini in tudi drugod pokazati več prizadevanja pri prenašanju tradicij NOB na naš mlajši rod. V tem je naše veliko poslanstvo!

C.Š.

Odmevi z občinskih skupščin ZZB NOV

Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije so v zadnjem času poslali pozdrave z občinskih skupščin v Ajdovščini, Izoli in Ribnici.

Med predlogi, ki jih posamezni člani pošiljajo republiškem odboru, je tudi predlog Ivana Ribiča iz Jakobskega dola pri Mariboru. Ker se sam bavi s kmetijstvom, meni, da bi bilo nujno in v interesu razvoja kmetijstva, da bi pri nas upoštevali potrebo po carinski olajšavi pri uvozu vseh vrst kmetijskih strojev za kmetovalce — če to ne bi mogli uveljaviti za vse kmete — naj bi, po njegovem mnenju, to veljalo za kmete borce NOV, vojaške vojne invalide, španske in Maistrove borce. S temi olajšavami bi vsekake priporočili k zboljšanju našega kmetijstva in k povečanju kmetijske proizvodnje.

kmetov-borcev NOV. Izvajanje tega zakona povzroča na nekaterih območjih Slovenije politične probleme. Posebno dobo namreč uveljavljajo tudi taki, ki so stolipli v NOV oziroma so bili celo mobilizirani aprila ali maja 1945.

Priznavanje posebne dobe v dvojnem štetu je pereč problem, ker so se z uveljavitvijo TZPZ zaostrili kriteriji, ker občinske komisije za priznanje delovne dobe neenotno tolmačijo te kriterije in ker v večini primerov ne obstajajo nikakršni dokumenti o udeležbi v NOV, dokazovanje samo s pričami pa je čisto dvomljive vrednosti.

Zdravstveno stanje borcev NOV terja, da družba kot celo-

Razen priznavalnini naj se občine usmerijo tudi na druge oblike pomoči borcem, ki so take pomoči potrebni. Za kmete borce je bolj umestno, da jim občine priznajo davčne olajšave, kot pa da jim podeljujejo priznavalnino, ki jo nato družbi vrnejo v obliki davka.

Glede višine sedanjih invalidnin, predvsem družinskih, je prišlo do izraza mnenje, da družinske invalidnine ne morejo in ne smejo ostati več na sedanjem nivoju. Znesek 1.200 dinarjev je pomenil leta 1946 skoraj 40% povprečnega osebnega dohodka, medtem ko predstavlja danes komaj 1,5%. Zato je treba to vprašanje nujno, s polno odgovornostjo proučiti in določiti

26. julija 1963 je v svet odjeknila strašna novica: potres 11. stopnje je katastrofalno prizadel cvetoče mesto ob Vardarju, Skopje. Stevilne mednarodne organizacije so prizadetemu prebivalstvu pričele pošiljati pomoč. Tega ne bomo nikoli pozabili. Skopje je postalo simbol mednarodne solidarnosti in humanosti.

Pred nedavnim smo zopet izvedeli o novi nesreči. Tokrat je mirna stihija — suša prignala na prag smrti od lakote ogromno število prebivalcev indijskega polotoka. Pomanjkanje hrane je ogrozilo tudi na tisoče

V imenu humanosti

dolenčkov, nosečih mater in otrok. Rdeči križ je pričel zbirati pomoč za prizadete pokrajine, v katerih so zaradi pomanjkanja hrane izbruhnili celo politični nemiri. Samo v Sloveniji smo doslej zbrali za preko 100 milijonov dinarjev prostovoljnih prispevkov.

Klic na pomoč prihaja tudi s skrajnega konca Azije. Gorje, ki hrumi nad vietnamskim ljudstvom, pa ne povzroča niti zemeljske niti vremenske sile. Da, kar je najbolj žalostno in nerazumljivo, razen tega gledim ameriškim imperialističnim krogom: človek človeku povzroča najhujše trpljenje, lakoto in smrt. Pogumno vietnamsko ljudstvo bije neenakopravno borbo za svojo svobodo in neodvisnost. Tisočkrat močnejši vojni stroj seje smrt iz zraka, ameriški škorenj tepta vse, kar je živga. Tisoči kilogramov letalskih bomb, bojni pilni in druga brutalna

sredstva prinašajo Vietnamcem veličanske človeške in materialne izgube ter povzročajo odpor večine svetovne javnosti.

Pred petindvajsetimi leti je okupator prihrumel nad našo deželo. Pošasti s ključastimi krili so pregazile človekovo dostojanstvo. Ali je res mogoče, da skoraj četrto stoletje zatem, ko smo bili vključeni v Nikoli več vojne, slišimo, da nekje na svetu še vedno gospodarijo vojne strahote, morda še hujše, kot tiste med drugo svetovno vojno.

Nekje na divjem azijskem jugovzhodu, v neki svobodoljubni deželi, v Vietnamu, živi ljudstvo, ki stoji pred prav tako odločitvijo, kot so nekdanji stali jugoslovanski narodi: svoboda ali smrt. Druge, nečaste poti suženjstva zanj ni. Prav zato nam je vietnamsko ljudstvo prišlo k srcu. Če nekaj let se bori za tisto, kar potrebuje vsako človeško bitje: svobodo, ki jo more brez tuje navzočnosti piti iz domače zemlje. Narod Jugoslavije se se enodušno odloči, da bodo pomagali vietnamskemu ljudstvu. Nedavno tega je bil v Beogradu ustanovljen koordinacijski odbor za pomoč vietnamskemu ljudstvu. Tudi borci bomo po svojih možnostih pomagali svobodoljubom v Vietnamu. Spomnimo se, kako so nam med našo pravično borbo proti okupatorju pomagali naši soimiljeniki širom po svetu. Ker vietnamskemu ljudstvu primanjkuje predvsem zdravil in krvne plazme, bomo kot denarno pomoč za čimhitrejšo nabavo in prevoz le-teh v Vietnam pošiljali denarna sredstva na naslov: Jugoslovanski koordinacijski odbor za pomoč vietnamskemu ljudstvu, Beograd, Simina 19, tel. račun 601-8-325.

-26-

Predsednik republike Josip Broz Tito se je mudil na dvo-
dnevnom obisku v Bosanski krajini. V spremstvu najvidnejših
družbenopolitičnih vodij BiH je obiskal Bihać. Banjaluko in
Bosansko Gradsko. V Bihaću si je ogledal muzej prvega zase-
danja AVNOJ, kjer je prepoznal mnoge razstavljene dokumente.
Se posebno se je zanimal za del prostora, v katerem so obnovili
tribuno delovnega predsedstva na prvem zasedanju AVNOJ. V
Bihaću si je tovariš Tito ogledal tudi predelnicu in ktnalnice
»Kombiteks«. V Banjaluki se je po ogledu mavzoleja na
Setlukih, tovarne »Rudi Čajavec« in tovarne celuloze srečal z
družbenopolitičnimi in prosvetnimi delavci.

Bukarešta je večeraj slavnostno in pristrčno sprejela v goste
tovariša Tita in njegovo spremstvo. Pet dni se bodo generalni
sekretar CK ZKJ Josip Broz Tito in njegovi sodelavci Cvijetin
Mijatović, Marko Nikezić, Aleksandar Grlić, Djurica Jojkić,
Bogdan Crnobrnja, Milorad Pešić ter drugi mudili v Romuniji
na uradnem obisku. Pogovori med romunskimi in jugoslovaj-
skimi državniiki so se že pričeli. V petek bodo podpisali skupno
poročilo, nato pa priredili velik miting romunsko-jugoslovaj-
skega prijateljstva.

Predsednik Iraka Abdel Salam Aref se je v sredo smrtno
ponesrečil skupaj z nekaterimi svojimi sodelavci, ko je blizu

Dogodki tedna

Basre strmoglavil njegov helikopter. Poleg njega so se smrtno
ponesrečili tudi minister za notranje zadeve Darradž, minister
za industrijo Abdula, podsekretar za industrijo Hafez in drugi.
Maršal Aref je umrl v najbolj neprimernih časih. V zadnjih
dneh je obiskoval razne dele države, da bi navdušil množice za
razne nove ukrepe, ki jih je kanil izvesti v državi. Prav zdaj
je pripravljaval spomladansko ofenzivo proti Kurdom na severu
države, pričel reorganizirati državno upravo, decentralizirati
oblast in gospodarstvo ter napovedal volitve v parlament, ki ga
ta država nima že osem let. Pokojni predsednik Aref je bil
eden izmed voditeljev treh revolucij: leta 1958 je pomagal držav-
glaviti režim kralja Fejsala, februarja 1963 je izvedel državni
udar proti režimu generala Kasema in ob koncu leta še proti
teroristični aktivnosti baasistične stranke. V zadnjem času si je
prizadeval za izboljšanje odnosov s Sovjetsko zvezo. Za novega
predsednika Iraka so izvolili njegovega brata generalmajorja
Abdela Rahmana Arefa.

Tankerja »Joanna V.« in »Manuela« nista izkrcala nafte za
Južno Rodezijo. »Joanna V.« so začasno zasedle portugalske
oblasti v Mozambiku, južnoafriški premier Verwoerd je obljubil,
da »Manuela« ne bo izkrcala nafte, pa tudi Ian Smith se je od-
rekel nafte, ker dobiva iz Južnoafriške republike po cestah vsak
dan najmanj sto tisoč litrov goriva. Južna Afrika postaja čedalje
bolj ključ do krize, ki utegne povzročiti požar v Afriki.
Dogodki zadnjih dni so pokazali, da ima rodezijska kriza širše
obeležje in zajema rasistični južni trikotnik: portugalski kolo-
niji Angolo in Mozambik, Rodezijo, Južno Afriko in Jugozahod-
no Afriko, ki je pod »skrbništvom« Verwoerda. Lahko ugotovimo,
da britanske sankcije proti Ianu Smithu niso dosegle svo-
jega namena, navzlic zapletom okrog tankerjev z nafto za Juž-
no Rodezijo.

Vietnamski budisti, razen voditeljev iz Huea in da Nanga,
so ustavili gonjo proti vojaški vladi generala Nguyen Cao Kyja.
Budistični duhovniki so vladi dovolili, da upravlja državo do
splošnih volitev, ki naj bi bile čez tri do pet mesecev. Bržkone
bodo tudi zahtevali odstranitev ministrov, ki so znani po svojem
protibudističnem stališču. Splošno mnenje naglašja, da je vo-
jaška junta tista, ki izgublja in da so rešitev krize zaenkrat le
preložit. V nasprotju z ostalimi deli Vietnamu budistični vodi-
telji v Da Nangu in Hue niso spremenili svojega mnenja; še
naprej se bodo upirali, dokler ne bo vlada generala Kyja odst-
pila. Demonstranti v Da Nangu so javno zažgali vlaadni dekret,
da bodo volitve čez pet mesecev. Kaže, da si vietnamski budi-
stični voditelji niso edini. Mar se je Kyjevi vladi posrečilo po-
daljšati svojo oblast, čeprav samo za pet mesecev, in omogočiti
nadaljevanje vojaških operacij proti osvobodilni fronti?

Predsednik finskih socialnih demokratov Paasio je sprejel
mandat za sestavo nove vlade; predsednik vlade Kekkonen ga
je zaprosil, naj bi proučil možnosti, da bi bila v novi vladi za-
stopana tudi ta stranka. Kekkonen poudarja v ozračju sestav-
ljanja nove vlade upostavljanje odnosa zaupanja s Sovjetsko
zvezo.

V Španiji odkrito narašča nezadovoljstvo z režimom gene-
rala Franca. Iz Barcelone, San Sebastiana, Seville in Madrida
prihajajo nova poročila o politični napetosti. Razen uspešnih de-
lavskih akcij v zadnjem času prihaja tudi do vse obsežnejših
spopadov med študenti in fašističnim režimom. Študentsko gi-
banje v Španiji je v zadnjih letih izvajalo pomembno zmago,
ko je doseglo proste volitve za svobodno študentsko skupščino.

Od sobote do večeraj je bil v Parizu sestanek »za okroglo
mizo med Vzhodom in Zahodom«. Udeležili so se ga vidni poli-
tični in javni delavci iz štirinajstih držav. Pogovorili so se o pe-
rečih političnih problemih in o tem, kako ti problemi vplivajo
na evropsko politiko. Med drugim so obravnavali prepoved šir-
jenja jedrskega orožja ter možnosti za tesnejše sodelovanje med
Vzhodom in Zahodom.

Je Indonezija zopet pred preosnovo vlade? Tako vprašanje
si zastavljamo ob izjavi podpredsednika indonezijske vlade Bu-
wona, ki pravi, da bi preosnova vlade lahko ugodila zahtevam
ljudstva. Nekaj podobnega je izjavil tudi general Nasution.
Slednji je podprl tudi ustanovitev novega gibanja »generacija
1966«, ki bi združevalo mladino in ljudi, neomadeževane s ko-
rupcijo.

V soboto so za novega predsednika Ugande v Kampali iz-
volili Miltona Oboteja in mu dali velika izvršila pooblastila.
Pred tem je parlament sprejel novo ustavo, s katero so v Ugandi
odpravili federalni sistem in uvedli centralizem. Tako se je v
Ugandi končala politična kriza, ki je izbruhnila po ponesreče-
nem državnem udaru februarja letos. Obote je takrat suspen-
diral ustavo in zamenjal nekdanjega predsednika vlade Muteso.
Med najpomembnejšimi je tista določba ustave, s katero so
omejili pristojnosti regionalnih vlad dosedanjih federalnih držav
— štirih kraljevin in ozemlja Kbusoga — kar je doslej onemo-
gočalo gospodarski in družbeni napredek države.

Poljska praznuje tisočletnico svoje države. V prvi poljski
prestonici Poznanj so se v soboto pričele ob pomembni obletnici
velike proslave. Na pot so že odšle štiri štafete, ki obiskujejo
razne zgodovinske kraje.

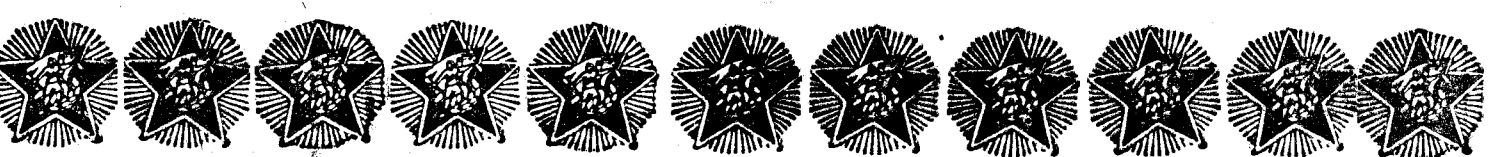
Ob tabornem ognju

Kakor vsak časniki tako skuša tudi »TV 15« povečati število
svojih naročnikov. V poštven priredbo predvsem člani naše orga-
nizacije, Zveze združenj borcev, ki jih uprava lista poziva javno
in s posebnimi vabilii, naj se naroče na svoje glasilo. Pri tem
je v letošnjem letu naletela na dokaj lep odziv, saj beleži od
1. januarja t. l. do danes 2300 novih naročnikov.

Namesto naročilnice

Med tistimi, ki se ne odzovejo pozivu uprave, da bi se
ustvrstili med naročnike »TV 15«, je največ takih, ki bi naročilno
težko plačali ali je sploh ne bi zmogli. Marsikdo izmed njih nam
o tem tudi piše. Poglejmo dvoje takih pisem!

Ponujate mi list, jaz pa ga ne morem naročiti, ker nimam
sredstev. Čudno se mi zdi, da se prav meni goji krivica. Imam
76 let in toliko sem napravil za partizane. Ko bi ne bil delal,
mi okupator ne bi požgal hiše, štale in delavnice... Imam pa
16 orolov obdelovalne zemlje in še te ne morem obdelovati,
kot bi moral, ker sem popolnoma izčrpan, pomoči pa ni in ni.

Revizija priznavalnin v Gornji Radgoni

Na svoji redni 27. seji dne 5.
aprila 1966 je komisija za zadeve
borcev in invalidov pri Svetu za
socialno varstvo skupščine občine
Gornja Radgona razpravljala med
drugim tudi o reviziji priznavalnin.
Stavilo prošnji za nove priznaval-
nine namreč močno narašča; samo
letos jih je bilo 26 novih. Občinska
skupščina ni predvidevala za prizna-
valnine borcem večjih sredstev kot
lani, to je 4.692.000 S dinarjev.
Zdaj je bilo 43 stalnih uveljavljenih
priznavalnin, ki se gibljejo med 5 in
15 tisoč dinarji. Povprečna prizna-
valnina znaša 8.720 dinarjev. Razen
tega občina plačuje prispevek za
socialno zavarovanje 12 uveljavljenim
v znesku 4.500 dinarjev na posa-
meznika.

Če bi hoteli vse te priznavalnine
obdržati in ohraniti na enaki ravni,
bi potrebovali nekaj nad 6 milijonov

dinarjev. Ker toliko denarja ni, so
moral začeti pretresati, komu bi
jo odvzeli ali zmanjšali. Pri tem
se je morala komisija ozirati tudi
na upravičene pripombe občanov,
ker se je v zadnjem času socialni
položaj nekaterih uveljavljenih po-
pravil. Po odloku občinske skup-
ščine namreč pravico do priznaval-
nine vsak bivši bорец ne glede na
leto vstopa v NOB, če je socialno
ogrožen.

V zadnjem času so trije uveljav-
ljeni priznavalnin uveljavili zahtevo po
dodatku za zaposlene borce. Stiri
so se zaposlili, dva pa so izjemoma
upokojili. Vsem tem se je zato so-
cialni položaj bistveno izboljšal,
zato je komisija odločila, naj jim
priznavalnine ukinejo.

Komisija je tudi ugotovila, da

mnogi bivši borce v radgonski ob-
čini ne morejo uveljaviti svojih
pravic iz naslova pokojnin, ker se
postopek za priznavanje udeležbe v
NOB v posebno delovno dobo pri
pristojni komisiji na občinski skup-
ščini predloži večje. Zgodi se tudi,
da so sami prosili za to krivi zaradi
netočnih ali pomanjkljivih podat-
kov. Včasih traja ves postopek tudi
dve ali tri leta. Če bi bil ta po-
stopek hitrejši, bi odpadlo ka-
devet sedanjih uveljavljenih prizna-
valnin. Nekaterim starejšim borcem je
namreč priznavalnine edini vir do-
hodka tako dolgo, dokler ne uve-
ljavijo pravic do pokojnine. Zato
je komisija sklenila izdati posebno
priporočilo komisiji za ugotavljanje
delovne dobe, da bi ta hitreje
delala.

Franci Klemenčič

Naše delo je oživel

Ceprav je bila že decembru
lani ustanovna skupščina ZVVI
terenov »Sava« in »Podmeža-
klja«, se delo tega združenja ni
moglo razviti, ker ni bilo smer-
nic za bodoče delo. Ko pa je
redna letna skupščina ZZZ jese-
niške občine začrtala obrise za
delo v organizacijah ZB in ZVVI,
je tudi delo našega odbora za-
živelo.

Zelo živahna je bila seja od-
bora 7. aprila letos. Dogovorili
smo se, da bodo poverjeniki, ko
bodo pobirali članarno, ugotovili
tudi, v kakšnih stanovanjskih
razmerah živijo člani, potem pa
bomo dali ustrezne predloge ob-
činski skupščini. Prav tako naj
bi poverjeniki ugotovili, če so
vsi naročeni na »TV 15«. Če kdo
ni, naj bi jih nagovorili, da bi
privolili, potem pa njihove na-
slove poslali uredništvu.

Ko bomo ugotovili, koliko
sredstev imamo, bomo organi-
zirali skupinski izlet članov z ogle-
dom muzeja narodne osvoboditve
v Ljubljani.

Na letni skupščini ZZZ jese-
niške občine se nihče ni dotak-
nil vprašanja, da bi izposlovali
pri podjetju Ljubljana-transport
(izpostava Jesenice) za invalide
olajšave v krajevem in med-
krajevem prometu, zato smo
razpravljali o tem mi.

O stanovanjski graditvi smo
razpravljali o tem, kako naj bi
borci s priznano dvojno delov-
no dobo pred 9. septembrom
1943 in vojni invalidi iz NOV,
ki so člani delovne skupnosti
ali upokojevalci železarne Jeseni-
ce, če gradijo lastne hiše, imeli
iste pravice in ugodnosti, kot jih
imajo člani stanovanjskih grad-
benih združenj »Železar« in »Kö-
vinar« na Jesenicah ter »Franjo
Krč« v Žirovnici. Vse tri so
ustanovili samoupravni organi
v železnici.

Oba predloga, o voznjah in o
stanovanjski združitvi, bomo po-
slali občinski skupščini Jesenice
in Radovljica v nadaljnje skle-
panje.

Pri ZZZ so že imenovali komi-
sijo za oddih, ki bo v njej
tudi predstavnik ZVVI, zato bo-
mo o tem razpravljali na pri-
hodnji seji.

O višini družinskih invalid-
nin smo mnenja, da je žaljiva za
nas, saj matere in žene v nemški
vojaški padlihi mož ter sinov
dobivajo po 17.000 dinarjev in-
validnine, v NOV padlih pa le
1.200 dinarjev.

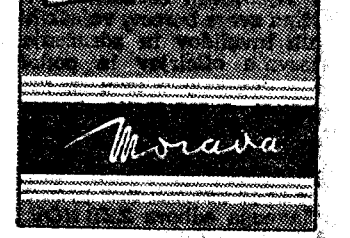
Karel Zorko

Udariti bi morali po mizi

Znano primorsko podjetje
»Milnotest« je, kar zadeva skrb
za borce, lahko za zgled ostalim
podjetjem. Toda »Milnotest« ima
svoje obrate tudi daleč od sede-
ža podjetja. Ravno v nekem ta-
kem obratu ni vse v redu. Tam
imajo namreč obratovodjov, ki
bolj ali manj »delo po svoje«.
Omenjeni tovariš je lep del vo-
jne preživel v Franciji pri Ame-
rikancih in ni se mu slabo
godilo. Po končani vojni se je
vrnil domov. Najprej mu je bilo
malce nerodno. Toda kmalu se
je »znašel«, kot mnogi njemu
enaki. Njemu »namenjena«, ki
je postala tudi njegova žena, ga
je »spravila« v partijo. Od tistih
časov so mu priče rasti peruti
in postal je šef obrata. Njegovi
sodelavci, partizani, mu niso bili
preveč pri srcu. Raje je videl,
da niso bili okrog njega taki,
ki so znali kaj povedati o borbi
in o trpljenju. Tako kot on so
prišli na vodilna mesta mnogi
tovariši. Kdo je za to kriv?
Edino mi, borci, ki bi takrat
moral udariti po mizi in up-
diti, kar ni bilo prav.

Ivan Štantar,
Selo 56 — Črniče

NAŠE CIGARETE

LEPO OBLEČEN — ZADOVOLJEN — KDOR OBISKUJE

PRODAJNI SERVIS

Modna hiša

LJUBLJANA · MARIBOR

Vas Srednje nas vabi

Prijetno sem bil presenečen, ko sem v »TV 15« in »Pri-
morskih novicah« prebral, da združenje borcev NOV Sred-
nje — Kambresko vabi vse tovariše, ki so partizantili na za-
hodnem območju Soče, na partizanski srečanje 1. maja na
Srednjem. Kot bivši aktivist in član okrožnega NOO za za-
hodno Primorsko — eno leto sem partizantil v vzhodni in
zahodni Benečiji na sektorju Idričje, Kobariškega in Brd —
moram v imenu svojih sorcev pohvaliti pobudnike sreča-
nja na Srednjem. Prepričan sem, da bomo v čimvečjem
število obiskali partizanske kraje in ljudi od izvira Idričje
do cvetočih Brd, na katere nas vežejo nepozabni spomini.

Ivan Kurinčič-Hajduk

VESTNIK

tednik vzhodne
Slovenije. Izha-
ja v nakladi
14.000 izvodov.

Uprava: Murska Sobota, Kidričeva 4.

Reklame — veliki in mali oglasi —
prodajne ponudbe za devizna sred-
stva

tednik Madžarov na Slovenskem.

Izhaja v nakla-
di 1500 izvodov.
Uprava: Mur-
ska Sobota —
Kidričeva 4.

INÉPÚISÁG

Majhna pozornost večsah veliko pomeni

V Kočevju so imeli občinsko
združitveno skupščino vseh treh
organizacij v ZZZ dne 12. aprila.
Na tje so razen vsakdanjih za-
dev, ki so več ali manj značilne
za vsako našo občino in za vse

naše organizacije, razpravljali
tudi o posebnostih današnjih
razmer v občini in odzoru teh
posebnosti v življenju in delu
naše organizacije.

Ne gre prezreti, da je bila
kočevska občina med vojno med
vsemi slovenskimi občinami naj-
bolj porušena. Že po odhodu ko-
čevskih Nemcev so mnoge stav-
be propadle, ker jih ni nihče
vzdrževal, nekaj pa so jih uničili
okoličani zaradi gradbenega ma-
teriala. V roški ofenzivi pa so
italijanski vojaki sistematično
požigali vasi. Samo Kočevje je
doživelo več letalskih napadov
in dva napada NOV.

Zato je bilo treba po vojni
skoraj vse na novo zgraditi. V
občino so pritisnili naseljenci
iz drugih krajev Slovenije in
vse države.

Samo mesto Kočevje, kjer je
nekaj industrije, je še kar zado-
voljivo rešilo stanovanjsko vpra-
šanje bivših borcev, razen nekaj
izjem, ki pa so zato toliko bolj
pereče (tako npr. nekdo živi v
nekdanjem kurniku).

V zvezi s stanovanji je pred-
sednik občinske skupščine, ki je
bil navzoč na skupščini ZZZ,
kritiziral prejšnja vodstva, ker
sredstev za stanovanja niso upo-
rabljali tako, kot bi jih bila mo-
rala. Nekateri člani ZB so nam-
reč imeli stanovanja, pa so ho-
teli še boljše. Dobili so kre-
dite in jih porabili, po vaseh pa
ljudje še zdaj živijo v skrajno
neprimernih hišah. V zvezi s
tem je predsednik skupščine
menil, da je zdaj treba prenesti
težišče urejanja razmer bivših
borcev iz mesta na deželo.

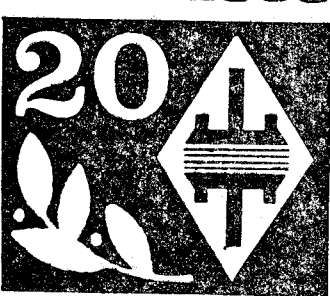
Na skupščini so precej dolgo
razpravljali tudi o delu ZROP.
Večina združenj je pri delu do-
segla lepe uspehe. Zlasti bi
veljalo podrobneje opisati sode-
lovanje med ZROP in garnizija-
mi JLA v bližnjih krajih. Člani
ZROP so se udeležili nekaterih
praktičnih vaj skupaj z enotami
JLA. Med drugim so tudi »na-

padli« motorizirano kolono JLA
in se tako sami marsičesa na-
učili, kar se tiče zasede, JLA pa
koristili pri pouku obrambe
pred zasedo. Po drugi strani pa
so člani ZROP v oddaljenejših
krajih navezani predvsem na
proučevanje literature in gola
predavanja. V takih krajih je
navadno tudi zelo malo članov
ZROP in se zato ne izplača po-
šiljati tja predavatelje.

Ganljivo je bilo, ko se je ob-
činski skupščini ZZZ zahvalil za
pozornost tovariš Zalar, ki je
prebolel hudo bolezen. Posebna
delegacija ZB ga je obiskala v
bolnišnici in mu izročila lepo
darilo. Tovariš Zalar je pouda-
ril, da mu ni toliko za darilo
kot za pozornost. Dlje ni mogel
govoriti, ker so mu solze ganot-
ja zadušile glas. In toliko da se
niso še drugim ovlažile oči, ko
so ga poslušali. To dokazuje,
kakšni smo in kakšni naj bi bili
in da majhne pozornosti do so-
ljudi večsah pomenijo veliko
več kot denar...

Mile Pavlin

1946 · 1966

lesonit

ILIRSKA BISTRICA

»Borili se nismo le za občino, temveč za vso našo skupnost«

Združitevna skupščina organizacij ZB, VVI in ZROP v enotno zvezo je bila v Idriji 2. aprila in je potekala v znamenju 25. obletnice vstaje jugoslovanskih narodov. Temeljitno in kritično so pretrpeli vse dosedanje delo zveze in krajevnih organizacij ter s tem dali novemu odboru smernice za nadaljnje delo:

- vključiti v politično in drugo delo vse krajevne organizacije in vse člane zveze. V delo je treba pritegniti predvsem mladino,
- povečati skrb za starostno, zdravstveno ali socialno ogrožene borce,
- dokončno rešiti stanovanjsko vprašanje za zaposlene in nezaposlene borce,
- skrbeti za prenos tradicij NOB na mlajšo generacijo,
- dosledno je treba izvesti program dela ZROP. ZROP naj tesno sodeluje z družbeno političnimi organizacijami, odsekom za narodno obrambo, od katerih naj zahteva podporo in razumevanje. Pri izvajanju strokovnega programa naj se obraca na garnizon v Tolminu, katerega dolžnost je, da nudi vsestransko pomoč.
- čuvati je treba ugled organizacije zveze in domovine ter se odločno boriti proti vsem škodljivim pojavom.

V poročilu, ki ga je podal predsednik občinskega združenja ZB Ivan Čuk, so bila navedena obrazložena vsa vprašanja, ki zadevajo organizacijo. Kot skoraj povsod drugod je tudi v Idriji najbolj pereče stanovanjsko vprašanje. Po podatkih, ki so jih v preteklem letu posredovale krajevne organizacije ZB, je bilo na območju idrijske občine 140 članov, ki so bili brez ali v zelo slabih stanovanjih. Od njih je dobilo 17 primerno stanovanje, 25 borcev pa kredit za ureditev stanovanj. Trije proslili so medtem umrli.

Iz tega je razvidno, da je še vedno 94 borcev brez primernih stanovanj. V preteklem letu je

ogroženim borcem. Prav tako je bilo od kakšnih 500 predlogov za priznavalnino pozitivno rešenih 141 primerov. Povprečna priznavalnina je 12.000 dinarjev, v razponu pa od 6 do 24.000 dinarjev. V preteklem letu je bilo izplačanih 21 milijonov di-

ne bi bilo dveh, treh hiš, bi bili morali ranjenci pomreti od lakote.

Precej pozornosti so posvetili tudi razvoju in prenašanju tradicij NOB med mladino. Omenjena je bila Kurirčkova pošta, šolske naloge iz zgodovine NOB

Spomenik padlim borcem v Idriji — delo akad. kiparja Toneta Kralja

narjev za stalne in enkratne priznavalnino ter za klimatsko zdravljenje.

Prošenj za priznavalnino je vedno več, vendar v sedanjih razmerah od občinske skupščine ni mogoče zahtevati dodatnih sredstev. Borčevski dodatek prejema 22 zaposlenih borcev. Nekatera podjetja so z notranjimi predpisi uvedla posebni dodatek, ki ga prejema 252 borcev.

Posebno pozornost so posvetili tudi otrokom padlih borcev. Nekateri so sicer že odrasli in preskrbljeni, več skrbí imajo z

ter obisk študentov iz Ljubljane in Beograda partizanskih krajev in spomenikov. Uspešno so sodelovali tudi pri proslavi prekomorskih brigad v Ilirski Bistrici, ki so jo počastili tudi z razstavo pod naslovom »Prekomorci«.

Na letošnji skupščini je bilo tudi precej pripomb na račun prenizkih družinskih invalidnin. Zaradi tega je komisija na svojem območju preverila, kakšno je socialno stanje le-teh in ugotovila, da 28 uveljavljen družinskih invalidnin živi razmeroma v slabih gmočnih razmerah. Zato so jim iz občinskega proračuna nakazali po 17.000 S. dinarjev enkratne pomoči. Med njimi je precej takih, ki bi lahko uveljavili pravico do invalidskega dodatka.

Glede organizacije ZROP je bilo rečeno, da je delovala razmeroma uspešno. Z ozirom na to, da je organizacija odvisna od dotacij, ki jih občina dodeli iz proračuna, bo potrebno v okviru možnosti dati organizaciji večjo denarno podporo, kolikor bodo hoteli izvrševati naloge, ki so predpisane. Pri tem so opozorili še na strelstvo, taborništvo, radioamaterje, ki so zelo važne dejavnosti v pogledu pripravljenosti za obrambo domovine.

Nasploh je tudi v prihodnje pričakovati še večjo delavnost organizacije borcev, ljudi, ki so prekaljeni v revoluciji. Število članov (3400) predstavlja močno armado, ki jo mora krepko čutiti politično in družbeno življenje v idrijski občini. Dobre volje je dovolj, organizacijo tarejo le težave gospodarsko nerazvite občine. Bilo pa je slišati, da se niso borili le za občino, marveč za vso našo družbeno skupnost.

Č. Š.

SAP - LJUBLJANA

OBVEŠČA, DA JE IZLET V

MAUTHAUSEN

predviden za 9. maj, preložen zaradi skupne mednarodne proslave osvoboditve taborišča, na 14. in 15. maj

Zvezni odbor Zveze borcev priporoča republiškimi, občinskimi in krajevnimi organizacijam ZB, da akcijo propagirajo in pridobijo za komemoracijo v Mauthausnu čimveč udeležencev.

Prijave sprejemajo vse poslovalnice SAP do 5. maja 1966.

bila ZZB NOV Slovenije odobrila 10 milijonov S dinarjev kredita za stanovanja, in sicer s stoodstotno udeležbo občinske skupščine. Žal, občinska skupščina tega kritja ni zmogla in zato so izkoristili le nekaj več kot polovico. Ta kredit je bil dodeljen večinoma borcem na podeželju. Spričo tega v Idriji ni bilo zgrajenega nobenega novega stanovanja. Vseljena so bila v minulem letu le štiri samska stanovanja. Skrb za socialno ogrožene borce se je torej le izboljšala. Niso pa prepričljive trditve in dvajsetletno pisarjenje in hvalisanje po časopisih, koliko stanovanj so vsako leto dobili borci. Nikoli namreč ni nihče primerjal, koliko stanovanj so dobili neborci — ljudje, ki niso hoteli sodelovati v NOB, ali pa so bili celo nasprotni. Pravilno bi bilo, če bi lahko rekli, da so borci dobili toliko in toliko stanovanj več kot drugi, dejansko pa je obratno.

Vendar je treba priznati, da je bilo v zadnjih dveh letih veliko storjenega. Urejen je bil dodatek za borce, zdravstveno zavarovanje kmetov-borcev in podeljena je bila priznavalnina zaslužnim, obenem socialno

52 otroki, v starosti do 15. leta, po vojni umrlih borcev. Najbolj socialno potrebnim so dodelili po 17.000 S din enkratne pomoči, zavzemati pa se morajo tudi glede njihovega uka in zaposlitve.

Najbolj zapleteno je vprašanje ugotavljanja posebne delovne dobe iz NOB. In to vedel po krivdi borcev samih, ki so in ki še nepremišljeno pričajo in podpisujejo izjave o sodelovanju tistim, ki so ali pa sploh niso sodelovali. Komisija je obravnavala nad 800 zahtevkov. Nekateri hočejo za vsako ceno izsiliti to pravico, saj je letošnje leto zadnji rok za uveljavljanje posebne dobe. Pri nekaterih borcih in aktivistih, ki kar množično podpisujejo izjave, je komisija prišla do ugotovitve, da jim ni ničesar verjeti, če hoče komisija še kolikor toliko delovati v mejah objektivnosti. Slišati je bilo, da se je v zadnjem času razvila prava epidemija aktivizma. Vsak je bil sodelavec OF, če je samo videl Slovenskega poročevalca. Tov. Feliks Kosmač, ki je v začetku leta 1943 oskrboval prvo sanitetno postajo v bližini Idrije, je dejal, da če

Janko Gačnik:

Na smrt obsojeni se je oglasil...

(NADALJEVANJE IN KONEC)

Nova okoliščina za raziskovalce teh vojaških uporov pa nastopi v zvezi z izjavo Vinka Pinterja, kako so uporniki računali na pomoč italijanske vojske. Kot ta trdi, je bilo v Godoviču pripravljenih ali vsaj zagotovljenih 20 tovornjakov za prevoz italijanskih vojakov, če bi uporniki potrebovali pomoč za zasedbo Ljubljane. Mogoče sta tudi Herzog in Šepetavec tako »pomoč« samo obljubljala, da bi upornike spodbudila in jih prepričala v uspeh upora.

Takratna uradna Italija se je namreč zelo zanimala za razvoj dogodkov v Sloveniji, kar je razumljivo. »Velikodušno« pomoč upornim Slovincem za osvoboditev »izpod Srbov« bi namreč kaj lahko izkoristila za zasedbo vse Kranjske. Tako bi se polastili gorenjskega kota, ki so ga že prej zahtevali zase. Uresničili bi svoj pohlep po zasavskih premogovnikih in drugih zanje važnih krajih.

Lahko verjamemo, da voditelji upora s takim italijanskim koristoljubjem niso računali, ker so bili preveč pošteni, pa tudi naivni. Toda ali ni bil naiven tudi drugače veliko bolj razgledani dr. Anton Korošec? Ta je v začetku decembra 1918 s precejšnjo mero ošabnosti odposlanec Narodnega sveta iz St. Jakoba v Rožu, ki so ga pričakovali v Podrožici, pripovedoval, kako nam zahodni zavezniki ponujajo od Korošce vse kar hočemo vzeti.

O zagonetnem voditelju upora »N. N.« je Vinko Pinter mnenja, da je bil to neki bivši visok avstrijski oficir. Beno Zelnhofer je povedal, kako je od svojih vojakov zvedel, da je bil vodja upora v Mariboru polkovnik. Če je temu tako, se ni čuditi, da se prav izvalno obnašajočim se avstrijskim oficirjem v Mariboru ni las ni skrivil. Prav ti so tiste usodne noči veselili v »Veliki kavarni«, prepričani, da so slovenski uporniki, predvsem pa preprosti vojaki v Mariboru, grdo naselili. V Mariboru pa so si nekateri želeli vrniti v stare avstrijske čase, vsaj večina oficirjev, ki so ob uporu razposajeno popivali. Pri tem so preproste vojake še grdo izživali, saj so lahko upali, da bo Maribor s spodnjo Stajersko priključen Avstriji, če bodo tam nastali izgedi in neretnosti in bodo morale posredovati čete Antante, predvsem italijanske, da bi zatrle »boljševiško« revolucijo. Zanimiv je podatek Vinka Pinterja, da so se voditelji upora povežali tudi z vojniki, verjetno pa s podoficirji karlovskega pehotnega polka. Tu pa je prišlo verjetno do nesporazuma in zmede, zato so ravno vojaki tega polka v glavnem zadušili upor.

Kaj se je v nadaljnjem zgodilo z voditelji upora, četovodjo Šepetavcem, Karlom Toplakom, narednikom Ivanom Šedakom in nekaterimi drugimi? Četovodja Herzog je še vedno prava uganika. Ali bo še kdaj mogoče poizvedeti, kako je prišel k mariborskemu polku, odkod je prišel, s kom vse je bil povezan in kako je bilo z njim pozneje po uporu. O njem se ve le toliko, da je zbežal v Avstrijo.

Končno bi bilo treba ugotoviti, kdo je bil tisti zagonetni poveljnik upora »N. N.«.

S tem v zvezi postaja bolj zanimiv naslednji dobesedni izpis iz poročila dr. Fajfarja (glej »Delo«, glasilo KPS leta 1952 — dr. Krvavski »Upori slovenskih vojakov leta 1919«), ki se glasi:

»Dne 23. t. m. predpoldne sem dobil v zvezi z vzroki odvetnika dr. Franca Irgolice, katerega predlagam kot zanesljivo pričjo še naslednje pojasnilo: Vzroke je iskati v prvi vrsti pri častnikih, v drugi vrsti pa tudi v tem, da službi pri mariborskem pešpolku mnogo nemških podčastnikov, ki so vsekakor pripravljali ali vsaj pasivno gledali priprave za upor. Nadalje mi je predlagal dr. Irgolice, naj se kot pričjo zaslišijo hišnica v hiši Kokosehine v Mariboru (ime neznano), nadalje v isti hiši stanujoči veletrovec z lesom Kobi in njegova žena. Ta dva bosta dala važne informacije, iz katerih bi se dalo sklepati, da so morda tudi italijanski vojaki v zvezi z uporom.«

GENERAL MAISTER IN UPOR

Prav primer Vinka Pinterja in njegovih tovarišev zahteva, da odnos generala Maistra do vojaških uporov leta 1919 pravilneje presodimo, kot smo to delali doslej. Tudi življenjepis o generalu Maistru, ki ga je napisal podpolkovnik Cvrm, hrani pa ga Institut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, kaže Maistra, kljub precejšnji konservativnosti pisca, kot revolucionarja. Ne sicer socialnega, pač pa kot izrazito nacionalnega. Kljub vsiljevanju nemškega uradnega jezika v avstrijski vojski in zahtevi po nekaki nemško-avstrijski miselnosti pri poklicnih oficirjih na vodilnih položajih, Maister tega ne upošteva. Čeprav je aktivni oficir, temu

pritisku prav drzno in pogumno nasprotuje. Ke je na manevrih, zbira stare slovenske knjige po kmetijah in župnijah, medtem ko drugi oficirji popivajo ter veseljačijo. V slovenskih revijah objavlja slovenske domoljubne pesni ter si dopisuje z znanimi slovenskimi pesniki ter pisatelji. Tudi s takimi, ki oblastnikom zaradi svojega prepričanja niso pogodu, kot sta bila na primer Cankar in Kette. V Celju zahaja v krožek slovenskih revolucionarnih dijakov in učiteljev, kot poročata tudi Franc Roš in Jože Malenšek. Nadalje snuje še v časih, ko je bila Avstrija trdna, načrte za trenutek, ko bo propadla. Kot vojaški poveljnik Maribora zahaja pogumno v Narodni dom, oprošča službe na fronti slovenske zavedne fante, ker v njih že vidi svoje bodoče sodelavce ob osvoboditvi in po njej. Zato se mora zagovarjati pred divizijskim sodiščem v Gradcu, nakar ga na željo nemške gospode v Mariboru premestijo iz tega mesta. Tudi prevzem vojaškega poveljstva v Mariboru vpricho štirih polkovnikov, nekaj podpolkovnikov ter drugih visokih oficirjev ni za tiste čase in razmere samo zgodovinsko, ampak tudi zelo drzno dejanje.

Toda s 1. novembrom 1918 boj za Maribor in Stajersko še ni končan. Treba je razorožiti močno razraslo, sovražno »Schutzwehr«, treba je braniti mejo od Velikoveca do Radgone. Velika nevarnost preti iz Pariza, kjer ima Avstrija v ameriški in italijanski delegaciji zelo močna zagovornika svojih zahtev po Mariboru in drugih krajih ob meji. Avstrijci nenehno skušajo dokazati, kako je Maribor nemški, da tudi okoliško prebivalstvo, zlasti v Dravski dolini in Slovenskih goricah, želi vladavino Dunaja...

Po vsem tem, kar sem pravkar zapisal, lahko ocenjujemo nevarnost vojaškega upora v Mariboru in na koroški fronti. Zato je bilo v tistih časih skrajno neupravičeno in neumestno pisanje naših časopisov kot na primer »Slovenca«, da so uporniki nemčurji, »štajercianci«, ki

nik iz ruskega ujetništva ter kot vojni invalid sovražno razpoložen proti novi kraljevski in čaršijski jugoslovanski državi), gre v Labodski dolini za socialno revolucijo. Tam so bili na smrt obsojeni uporniki nacionalno zavedni Maistrovi borci, ki ob prostovoljnem vstopu v enote generala Maistra novembra 1918 prav gotovo niso bili sovražno razpoloženi proti Srbom kot bratom po krvi in jeziku. Njihovo nerazpoloženje se je pojavilo šele kasneje zaradi vzrokov, ki jih navaja v svojih spominih Pinter.

Eden izmed poznejših nasprotnikov generala Maistra je skušal oporekati Maistrov postopek v zadevi podpisane smrtno obsodbe, češ da je prekršil svojo pristojnost kot brigadni general. Ta precej brezobzirni kritik, ki za njegovim dejanjem lahko vidimo samo častihlepe, pa nikjer ne omenja Maistrove smrtne obsodbe nad šestimi obsojenci v Dravogradu. O tem, da bi te ljudi ustrelili, če bi Maister obsodbo dal v odobritev pri kakšni višji pristojni ustanovi, ni vredno dvomiti. Vsekakor pa tam, kjer so odločali generali srbske narodnosti, saj je imel upor močno protisrbsko obelježe.

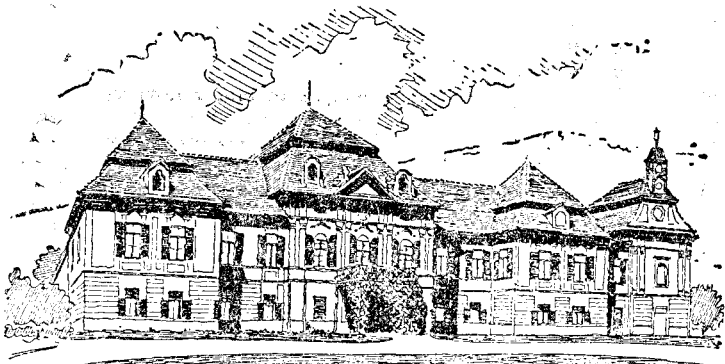
Prav tako nikjer doslej nisem bral, da je general Maister po 13 mesecih vseh teh šestih obsojencev opustil nadaljnega prestajanja kazni. To je naredil na lastno odgovornost. Kako bi bilo, če bi prošnjo šestih obsojencev za spregled nadaljnega prestajanja kazni predložil regentu Aleksandru, ko je bila že na vidiku zloglasna Obznana!

Ni znano, da bi se Maister kdaj hvalil, kako je podpisal smrtno obsodbo nad dvema upornikoma v Mariboru. Kot globoko čutečega moža ga je prav gotovo bolelo, da je moral obsodbo podpisati. Če bi bil Maribor že pred izbruhom tega upora na mirovni konferenci dokončno prišel Jugoslaviji, bi do obsodbe in izvršitve najbrž ne prišlo. To se da sklepati iz utemeljitve tako stroge, lahko rečemo zastraševalne kazni. Brez dvoma pa Maister ni nikoli obžaloval, da je preprečil izvršitev kazni nad svojimi šestimi vojaki, čeprav so se ti kot uporniki hudo pregrešili in z razoroženimi ter priprtimi oficirji, samimi zavednimi Slovinci, niso ravno lepo ravnali.

Kaj bi napravili z generalom Maistrom uporniki, če bi uspeli? »Nič, če se nam le ne bi uprali,« je na to vprašanje odgovoril takrat tako uporni Vinko Pinter.

Leta 1930 je bilo precej aretacij znanih komunistov. Orožniki so pripeljali v Maribor vklejenega Rajka Kotnika, ožjega sodelavca Lovra Kuharja-Prežihovega Vornaca. Toda Kotnik je bil znan borec za severno mejo.

»Ta pa že ni nevaren Jugoslovij!«, je odločno vzkljnil Maister in

Betnavski grad, zgrajen v čistem baročnem slogu je pomembna mariborska zgodovinska znamenitost

da želijo priti pod Avstrijo. Čeprav je upor v Mariboru vojaško sodišče ocenilo kot nevarno rovarjenje nemških in avstro-filskih nezadovoljencev in je bil takega mnenja tudi general Maister, je edino za mednarodno javnost predvsem zaradi pogajanj v Parizu, bilo razglašeno, da gre za »boljševiške« upornike. Ti da so vzklkali revoluciji in republiko ter proti kralju Petru, kar da so lahko ugotovili po izjavah prič. Te so za tako izjavo verjetno nalašč naročili. A. K., pomočnik zapisničarja vojaškega sodišča, je namreč pozneje povedal, da so bile priče za take ali podobne izjave zelo dobrodošle, prav kot naravnane. Značilna je bila tudi dvojna, močno različna odločitev generala Maistra. V Mariboru je podpisal smrtno obsodbo za dva upornika, v Dravogradu pa je razveljavil obsodbo na smrt nad šestimi! Ob tej primerjavi in ob presoji ravnanja upornikov je lahko vzrok za tako Maistrovo stališče samo namen teh uporov. Medtem ko je v Mariboru, kot se vidi iz opisa upora, šlo po vsej verjetnosti za neposredno ogrožanje dosežkov slovenske nacionalne revolucije (saj glavni obtoženec Karel Toplak ni bil Maistrov borec, ampak povrat-

zahteval, naj Kotnika izpustijo. S svojo zahtevo je tudi uspel. Tudi se drugi primari dokazujejo, da Maister ni delal razlike med svojimi bivšimi borci po njihovem političnem prepričanju, če le to ni ogrozilo svobode ter pripadnosti krajev ob meji.

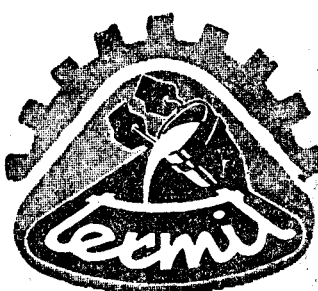
Zdi se mi potrebno, da sem to posebno poglavje o Maistru kot slovenskem nacionalnem revolucionarju zapisal. Zdi se mi, da vse to, kar je za nas dobrega napravil, zasenči vse, kar mu nepoučeni ali zlobni ljudje podtikajo. Naj pri tem omenim še besede, ki jih je o Maistru napisal znani slovenski pisatelj in publicist dr. Ferdo Kozak, predsednik prve ljudske skupščine Slovenije po osvoboditvi, v svojih spominih:

»V najbolj važnih mesecih je bil prisiljen zapustiti plebiscitno ozemlje (leta 1920, op. p.) general Maister, edini moč velikega ugleda in čvrste roke, ki ga ni bilo strah ne odgovornosti ne dela. Ni bil Rudolf Maister samo poklicni vojak, bil je tudi pesnik, kulturni delavec, oboje v nenehni borbi za osvoboditev slovenskega ljudstva od nadvlade oholega tujca in njegovih domačih sodelavcev, hlapcev, in za prenehanje vedno močnejše germanizacije zlasti v severnih predelih naše lepe domovine dotlej ponižanih Slovincov. Za tak boj pa je moral biti res revolucionar, kar je general Maister tudi bil, z njim vred pa mnogi njegovi borci.«

Popravek

V članku »Na smrt obsojeni se je oglasil« se je v 14. st. TV 15 pramerila tiskovna pomena, in sicer v srednji koloni pod naslovom »oficirji« in »oficirji« na koncu 5. odst. (v deveti vrsti). Pravilno se glasi ne »pri pokolu«, ampak pri polku na bojišču.

Za željo avtorja objavljamo tudi pripombo: Nemškutarski oficirji, ki jih Krvavski z imeni navaja, ker so žali ponos slovenskih vojakov in jih izživali, niso bili Maistrovi borci-prostovolci izza novembrskih dni 1918. leta, ampak so bili vpoklicani na podlagi delne mobilizacije, ki jo je odredila vlada v Ljubljani.

»termi« domžale

PROIZVAJA:

- KREMENCEV PESEK
- LIVARSKO ČRNINO
- PREMAZE
- EXOTERMNA SREDSTVA
- TALILA
- RAZNE POMOŽNE LIVARSKÉ MATERIALE

IZKORISČANJE, PREDELAVA IN OPLEMENITENJE NEKOVIN

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Švedsko letalo »Vigen«

Na Švedskem menijo, da bo po nekaj letih reakcijsko letalo »Vigen« postalo okostje njihovega letalstva. Predvidevajo, da bo to letalo s svojo lovsko, jurišno in ogledniško inako nadomestilo vse druge tipe lovskih izvidniških reakcijskih letal.

Novo letalo bo letelo s hitrostjo 2,5 do 3 maha (do 3600 km na uro), za vzlet pa bo potrebovalo le 500

metrov dolgo stezo. Zato se bo lahko dvigalo tudi z avtomobilskih cest, ki jih na Švedskem nameravajo uporabljati kot pomožne vzletne steze.

Kamion-amfibija

V Združenih državah Amerike preskušajo prototip kamiona-amfibije na osmih kolesih »XM-521«. Vozilo je težko 2250 kg, enaka pa mu je tudi nosilnost (šestnajst vojakov z vso opremo). Kamion lahko po kopnem vozi s hitrostjo 90 kilometrov na uro, po vodi pa 8,3 km na uro. Napravljen je iz večjega števila aluminijastih pannelskih plošč v obliki satovja, ki vsebuje 97 odstotkov zraka in le tri odstotke kovinskih delov. Vozilo se lahko obdrži na vodi celo

Sovjetsko polarno letalstvo

Poleti nad polarnimi stranvsi so za sovjetske pilote postali že vsakdanja zadeva. Nad Arktičnim oceanom je v prometu že na desetine letal in helikopterji, ki med mesti nad arktičnim krogom in med otoki prevažajo potnike in opravljajo še razne druge naloge. Brez pomoči letalstva si tudi ni moč zamisliti delovanja mnogih znanstvenih raziskovalnih organizacij in pomorskega prometa na Antarktiki.

Polarno letalstvo Sovjetske zveze opravlja svoje naloge s posebnimi letalskimi enotami, ki ustrezajo razmeram na teh geografskih širinah severne in južne poloble. Te specialne enote so v obratovanju vse leto, najbolj delavne pa so v jesenskih in spomladanskih mesecih. Sovjetsko polarno letalstvo je 1964. leta proslavilo petdesetletnico obstoja. Do prvega ta-

OPOZORILO

Vse zaposlene borce, ki prejemajo k svojim rednim dohodkom še republiški dodatek, opozarjamo, da jim gre ta dodatek, skupno z rednimi mesečnimi dohodki v višini 780 novih dinarjev, od 1. januarja dalje. Borci iz leta 1942 dobijo 90% razliko med osebnimi dohodki in polnim zneskom, oni iz leta 1943 pa 60% te razlike.

kega poleta je prišlo že 1914. leta, ko je ruski oficir Jan Nagovski s svojim hidroavionom prvič letal nad polarnim ledom in izdal neko pogrešano ekspedicijo.

Med 7000 kilometrov oddaljenima krajema Moskvo in Anadirjem vzdržujejo enkrat tedensko redno letalsko zvezo. Štirimotorna turbopropellerska letala »Il-18« prelete to razdaljo v 14 urah, pristajajo pa spetoma v vseh večjih krajih arktičnega področja. Rudarji, ki delajo v premogokopih in rudniških železnih rudah, ribiči in pristaniški delavci s severa raje uporabljajo letala kot pa katerekoli drugo transportno sredstvo.

V času, ko je možna plovba, z lahkimi letali in helikopterji redno patrolirajo nad arktičnimi morskimi potmi. Morska pot, ki pelje vzdolž arktičnih obal Sovjetske zveze, je dolga 4800 kilometrov. Posadke letal in helikopterjev neprestano opazujejo pot, obveščajo o položaju ladij in sporočajo o premikih ledu.

Polarno letalstvo vsako pomlad in poletje organizira večje ekspedicije v Centralni arktični bazen. Takrat piloti iščejo dovolj veliko in zanesljivo ledeno goro, na katero bi lahko izkrcali posadko nove postaje »Se-

verni težaj«. Hkrati s tem pa omogočajo tudi zamenjavo posadk že obstoječih znanstvenih postaj.

Takih postaj je trinajst. Za nove postaje na plavajočih ledenih gorah je potrebno prepeljati več kot sto ton opreme in hrane, prevozi pa trajajo po več tednov. Sovjetska letala so 1964. leta opravila več kot sto poletov samo za prevoz enoletnih potreb novih postaje »Severni težaj« — 13». Razen tega pa z letali spuščajo tudi avtomatske meteorološke postaje v raznih krajih arktičnega bazena in oskrbujejo geološke ekspedicije v polarnem območju.

V te namene raje uporabljajo letala s propelerji, ker jih je lažje prilagoditi za polete v najsevernejših krajih kot pa letala z reakcijskimi motorji. Dvomotorna letala »Il-14«, ki imajo dopolnilne rezervoarje za gorivo, pristajajo kar na ledu. Letala te vrste lahko prevažajo po dve toni raznega materiala do središča arktičnega bazena, ne da bi jih bilo treba med poletom oskrbeti z dodatnim gorivom. Njihova hitrost, če lete 70 do 300 metrov visoko, znaša 400 kilometrov na uro, kar pomeni, da posadka letala lahko vidi vse podrobnosti na ledeni površini.

Tudi letala »Il-2«, ki imajo tudi propelerje, so zelo primerne za pristajanje na ledu. To letalo je lažje od prvega in se lahko spusti na led, ki je debel le 35 centimetrov. Prejšnje leto so letala »Il-2«, ki imajo na-

mesto koles smučke, opravila več kot 2000 takih poletov.

Sovjetska letala že vrsto let letajo tudi po južni polobli. Konec 1961. leta sta turbopropellerski letali »Il-18« in »An-10« prepeljali skupino znanstvenikov iz Moskve na Antarktiko in nazaj. To je bila 55.000 kilometrov dolga pot, preleteli pa so jo v 90 urah. Letala te vrste, ki imajo po sto sedežev, so se pokazala izredno zanesljiva in varna tako v tropskih kot tudi v antarktičnih razmerah.

Število letal, ki jih imajo v Sovjetski zvezi v te namene, se v prihodnjih letih ne bo spremenilo. Prišlo pa bo do zamenjave sedanjih aparatov z letali, ki bodo imela modificirano turbinsko pogonsko grupo za po-

larne polete. Letala nameravajo opremiti tudi s smučkami in elektronskimi aparati, s katerimi bi bilo moč iz večjih višav opazovati ledeno površino. S poskusnimi poleti turbopropellerskih štirimotornih letal »An-10« v Arktiki in Antarktiki so ugotovili, da ta letala zlahka prenašajo snežne meteže in temperature med -30 in -40° C, da lahko pristajajo na ledu in da lahko prenašajo šestkrat več tovora kot letala »Il-14«.

V Antarktiki bodo z letali nadomestili druga vozila, s katerimi so doslej prevažali ljudi in material v notranjost kontinenta. Pot, za katero so doslej potrebovali po več mesecev, bodo letala preletela v nekaj urah.

Kako je bil prvič porušen Štampetov most

Vsi vemo, da so enote NOV trikrat porušile Štampetov most, ki ni bil most, ampak vadi, kar po njem ne teče voda, ampak pelje ceste. Toda dejansko je bil most porušen štirikrat...

Prvič smo ga porušili na veliki četrti leta 1941 popoldne. Trije so bili zraven: mlad vojak-kadrovac, finančar Lojze ali Franc Kozjek ter jaz. Tistega dne so enoti, kjer sem služil, pripeljali kosilo na položaj in nam povedali, da je vojne končec. Zato naj gremo domov, mimogrede pa naj si v skladišču vzamemo svoje reči, predvsem civilne obleke. Lahko

vzamemo vse, kar nam je všeč, au pa tudi uničimo, samo da ne pride sovražniku v roke.

Tako sem tudi napravil in se podal na pot proti Vrhniki. Kozjek se je vračal k staršem v Moste v Ljubljani. Hodila sva oprežno, ker sva se bala, da naju ne srečajo Italijani. Bilu Štampetovega mostu sva zagledala jugoslovanskega vojaka, mladega rdečelicega hrusta, oblečenega in obutega v vse novo, kako si ritenski daje opovkila, z žico na pločevinastem motovilu. Ko naju je tudi on zagledal, naju je v dolenskem narečju prošil, če mu pomagava minirati vadi.

Za uganje in oklevanje ni bilo časa. Poprijela sva tudi midva. Pomagala sva nositi zaboje z razstrelivom, ki so imeli držaje iz vrvi. Nosili smo jih do votlih kobil. Prvič v življenju sem tedaj videl razstrelivo, podobno kosom pralnega mila z luknjico v sredini. Vanje je vojak vtikal detonatorje, tako da je bilo videti, kot bi imel pred seboj ročno telefonsko centralo. Hiteli smo, da nas ne bi Italijani presenetili. Nato je vojak priključil detonatorje na žico in nama velel, naj izgineva proč in naj se skrijeva v kako luknjo ali za drevo. Nazadnje sem našel pripravnost smreke. Za deblom sem se obračal, ker sem se bal, da me ne bi kaj zadelo, saj sem bil bolj debel kot smreka. Vojak je zakričal, tisti trenutek pa je že zagrmelo. Pričakoval sem veliko hujski pok, mislil sem si, da sem doživel že vse kaj hujšega kot tole. Le odsekanje vejice so padale na tla.

Tovariša sta me poklicala in tedaj sem se pogledal. Bil sem ves umazan od prahu, ki se je dvigal iznad za človeka visokega kupa kamenja. Z mostu sta viseli dve upognjeni lestvi-oba tira s približni pragi. Hitro domov! Nobenega razmišljanja več. Vse sem odložil za kasnejše čase.

Vojak naju je vabil, naj greva z njim še na borovniški vadi, vendar ga nisva poslušala, češ da nisva jugoslovanska vojaka. Hitela sva proti Ljubljani in med potjo zaslišala grom od Borovnice sem. Hinko Vilfan

Dvojčka pri vojaki v Mariboru

Ob nedavnem prihodu na bornikov sta prispela v eno od vojaških enot mariborske garnizije na odslužitev kadrovskega roka tudi dvojčka Ratko in Milorad Djordjević. Pred prihodom v JLA je bil Ratko avtomehaničar, Milorad pa avtoelektričar. Letos 30. septembra bosta dopolnila 22 let. Značilno je to, da se doslej v življenju še nikoli nista ločila. V Lomnici pri Kruševcu sta obiskovala skupaj osnovno šolo. Potem sta se skupaj zaposlila v gradbenem podjetju »Jastrebac« v Kruševcu. Ob pogovoru sta povedala, da so ju v vojaški enoti lepo sprejeli. Misli, da se bosta v JLA marsikaj naučila, kar bosta pozneje v civilu lahko koristno uporabila. Oče jima je pred odhodom v JLA zabil, da morata biti disciplinirana in poslušna vojaka. Eden od njiju bi lahko ostal doma, dokler se drugi ne bi vrnil z odslužitve kadrovskega roka. Te ugodnosti

pa nista izkoristila ter sta sedaj — kot vedno doslej v življenju — tudi skupaj pri vojaki. M. K.

Fotografija z uprašajem

Negibno ležijo pod krošnjami nizkih dreves. Talci. Trije izmed tisočev. Ležijo in nemo pripovedujejo o strahotah izpred dvajsetih let. Ostal je spomin nanje in odločna volja, da ohranimo in razvijemo tisto, za kar so ljudje umirali. — Se morebiti kdo od bralcev spominja padlih tovarišev na sliki?

v primeru, ko je na mnogih krajih prebito.

Trdijo, da so aluminijaste pannelske plošče v obliki satovja šestnajstkrat močnejše od ravne jeklene plošče in desetkrat močnejše od aluminijaste plošče enake teže.

Iz aluminijastih zlitin so tudi rezervoarji za gorivo in ogrodje kabine.

»Orehova lupina«

Ameriška vojska je preskusila novo transportno sredstvo, ki je napravljeno iz umetnih snovi, okrepljenih s steklenimi vlakni. Vozilo ima obliko jajca. Dolgo je dva metra, široko 72 centimetrov, težko pa le 40 kilogramov. Uporabljajo ga lahko v najrazličnejše namene: kot prikolico, plavajoči rezervoar in — če ga razstavijo — kot čoln za dva vojaka. Njegova nosilnost znaša 125 kilogramov.

Švedski »Bantam«

Švedi so svojo motorizirano pehoto opreмили med drugim tudi s protitankovsko raketo »Bantam«. Raketa je zelo pripravna za prenašanje: imajo jih v podolgovatih škaflih, ki so hkrati tudi naprava za izstreljevanje.

Vojak, ki je oborožen z raketo te vrste, potrebuje le dve minuti, da skoči iz oklopnega transporterja, postavi raketo na položaj in jo izstrelil proti nasprotnikovu tanku.

PSIHOKEMIJSKI STRUPI SO NAJNOVEJŠI PRISPEVEK KEMIJE VELIKI ZALOGI BOJNIH STRUPOV. TO SO SNOVI, KI SPREMENJAJO PSIHIČNE FUNKCIJE ORGANIZMA, POVZROČAJO DRUGAČNO RAZPOLOŽENJE IN PRI ZASTRUPLENJIH LJUDEH ZMANJŠUJEJO NJIHOVE DELOVNE SPOSOBNOSTI IN BORBENOST.

Posledica zastrupitve so časna preplašenost, slepota, drhtenje in utvare.

Lahko si zamišljamo, kako se bodo obnašali vojaki kake enote, ki se je dotle izvrstno držala, če bi prišlo do njihove zastrupitve. Vojaki ne bodo sposobni ne za napadalne in ne za obrambne akcije, ker jih bo zajela epidemija strahu. Njihov nasprotnik jih bo brez težav razorožil, saj bodo že sami metalci proč orožje in bežali.

To je, seveda, zelo poenostavljena podoba o tem, kako bi psihokemijski strupi delovali na bijsču. Ustvarili so si jo na podlagi laboratorijskih poskusov, ne pa z uporabo v dejanski bojni situaciji, kjer ne bo moč vselej doseči enakomerne in zadovoljive koncentracije psihokemijskih strupov. Morda bodo res vplivali na posameznike in manjše dele, toda ostale bodo še druge enote, ki bodo nemotno delovale. To tembolj, ker enot, ki so sodobno opremljene in dobro izurjene, ne bo moč vselej presenetiti, in ker ta lahko uporabljajo zelo učinkovita zaščitna sredstva.

Psihokemijska vojna ima tudi še drugo stran. V taki vojni ne uporabljajo le psihokemijskih strupov proti sovražniku,

temveč tudi psihokemijske stimulatorje za svoje vojake. To pa v vojaški zgodovini ni več nobena novost.

Stimulatorje za dvig bojne sposobnosti so že davno poznali. Menijo, da je turška vojska v srednjem veku, ko je nezadržno prodirala čez Balkan proti Srednji Evropi, uporabljala opij, mlečni sok neke vrste maka, z

morfinom kot svojo najpomembnejšo sestavino. Z uživanjem opija so vojaki čutili notranje zadovoljstvo in prezirali bolečine, s čemer se je njihova bojna sposobnost vsaj začasno močno dvignila. Morfin je še sedaj najzanesljivejše sredstvo proti bolečinam in ga v medicini pogosto uporabljajo. Njegov učinek pa je le kratkotrajen in potem, ko začne pojmati, povzroča neprijetne občutke.

Ljudstva Srednje in Južne Amerike so tudi uporabljala nekatera mamila, ki so še sedaj precejšnjega pomena v proizvodnji zdravil. Indijanci pod Andi so žvečili listje neke rast-

line, ki vsebuje kokain, in so zato zlahka prenašali tudi zelo hude napore. Kokain začasno povzroča neobčutljivost jezika in želodca, zaradi česar Indijanci — vsaj za nekaj časa — niso čutili lakote, žeje in utrujenosti.

Pri verskih obredih v Mehiki so tamkajšnji prebivalci pili sok iz neke vrste kaktusa, v katerem je alkaloid meskalin. Človek, ki uživa to snov, doživlja prijetne halucinacije: dobi občutek, da se je vrnil v preteklost in pri tem opazuje svojo osebnost »od strani«.

Pregled psihostimulatorjev ne bi bil popoln, če ne bi omenili še alkohola, ki ga že skozi stoletja dajejo vojakom pred odločilnimi spopadi. Vojaki so se res bolje borili, zato pa je tudi njihova okrutnost bila precej večja kot sicer.

Moderna medicina je ob izkušnjah ljudske medicine obogatila zalogo zdravil z novo skupino, z zdravili, ki na poseben način spreminjajo razpoloženje,

psihično obnašanje in intelektualno aktivnost.

Kako bodo te snovi učinkovale na organizem?

Na to vprašanje še nimamo natančnega odgovora, ker dosežki s tega področja spadajo med vojaške skrivnosti. Na podlagi tega, kar pa le vemo, lahko računamo na naslednje učinke:

1. Te snovi, ki spreminjajo psihične funkcije, povzročajo malodušje in nedelavnost ter ubijajo voljo za kakršenkoli odpor.

2. Do motenj prihaja tudi glede fizioloških funkcij in zato zastrupljeni ljudje niso sposobni za delo z nekoliko zahtevnej-

propagandno polovično resnico, ki sploh ne omenja izrednih možnosti zaščite in ki poskuša preplasti neobveščene ljudi.

Lahko bi razpravljali tudi o tem, kaj naj napadalec pričakuje, če bo uporabljal psihokemijske stimulatorje. Njegovim vojakom ne bo jasno, zakaj se sploh bore. Zato si bo napadalec bržkone skušal pomagati s temi sredstvi, da bi v odločilnih trenutkih umetno dvigal pri svojih vojakih željo za vojskovanjem.

Branilcu vsega tega ne bo treba. Izjema bodo morda le oni vojaki, ki morajo prenašati izredne napore (letalci, podmor-

Psihokemijski strupi in stimulansi

šimi tehničnimi sredstvi in orodji. To pomeni, da na posadke sodobnega raketnega, topniškega in drugega orožja ne bo moč računati, če bodo nezavarovane in zastrupljene.

3. Psihokemijski strupi delujejo tudi na čutila in zato lahko, vsaj začasno, povzročijo slepoto, oglušlost itd.

Nekateri zagrizeni militaristi pogosto omenjajo te strupe, novo vojno pa opisujejo kot zmagoslaven pohod napadalcev na enot, kajti branilec bo pod vplivom teh strupov poln strahu in groze, nesposoben za vsak odpor. V večini primerov gre za

ničarji, podvodni diverzanti, izvidniki itd.). V običajnih razmerah pa bo njihov najboljši stimulator zavest, da branijo svojo državo in da je njena družbena ureditev delo njihovih rok. Zato bo njihova bojna morala boljša, močnejša in trajnejša od umetno stimulirane »morale«.

Psihokemijski strupi delujejo le malo časa in jih je treba pogosto jemati. Prepogosto uživanje teh sredstev pa ima vselej negativne in nezaželene posledice. Zato je to meč z dvema reziloma.

Dr. M. Adamovič

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

PRED 21 LETI:

Zadnji dnevi Berlina

»Kje si, Karl?« je vsa prestrašena klicala Marta Weiss. Ozirala se je okrog sebe, nato pa spet v iskanju svojega dvanajstletnega sina tekla dalje. Na glavi je namesto čelade imela velik lonc.

Spotoma je naletela na večjo skupino otrok, ki se mirno ozirali na alarm in so se mirno igrali zraven globoke jame. Napravila jo je bomba, voda, ki se je vanjo natekla iz razbitih cevi, pa se

živel polom in kako so tuje armade osvajale Prusijo. Nikjer ni bilo videti rešitve. Izmed vseh zgodovinskih osebnosti je bil Hitlerju Friderik Veliki še najbolj všeč. V svojem kabinetu je imel Friderikov portret, delo slikarja Gafa.

»Poglejte te modre oči, polne moči, in to lepo čelo,« je pogosto dopovedoval svojim sodelavcem. »Kakšna glava!«

»Friderik,« je bral Göbbels,

nil v jok. Mar bo tudi njemu prišla sreča na pomoč? Friderik Veliki je tudi 1757. leta zmagal in v Rossbachu in Leutenu povsem razbil svoje nasprotnike. Horoskop je bil ugoden. Napovedoval je v drugi polovici aprila odločilne zmage, medtem ko naj bi prišlo do podpisa mirovne pogodbe že avgusta. Ko je Hitler to zvedel, se je takoj počutil bolje. Ne, ni še vsega konec!

»Čestitam vam, dragi führer! Roosevelta ni več. Zvezde napovedujejo, da bo druga polovica aprila odločilna za nas. Danes je petek, 13. aprila. To je prelomnica!«

Kaj bi moglo nazorneje osvetliti norost, ki je zavladala v Hitlerjevem bunkerju, Berlinska tragedija se je tu, šestnajst metrov pod zemljo, spremenila v tragikomedijo. Rooseveltova smrt je neposredno vplivala na Hitlerjev sklep, da vzdrži do konca. Menil je, da bodo izbruhnila na dan nasprotja med Anglosaksonci in Rusi. Hitler je še to noč narekoval sporočilo za generala Jodla, ki prepričljivo govori o njegovih načrtih in željah:

»Ukažite enotam v Porurju, da se ponovno začno zbirati v manjše skupine, ki naj se posamič upirajo sovražniku do zadnjih možnosti. Skupine, ki ne bi moge več vzdržati, naj se s čim manjšimi izgubami umaknejo, nato pa ponovno zbero in sovražnika napadajo v hrbet.«

Dan pred tem je Himmler, neusmiljeni minister za notranje zadeve in vodja gestapa, objavil, da vsak komandant, ki bi popustil, zasluži smrt. Hkrati s tem je ustanovil »Wehrwolf«, tajno vojsko, ki naj izvaja sabotažne akcije na sovražnikovih komunikacijah, ubija posamične sovražnikove vojakove, zastruplja vodo in hrano.

»Vsak Rus,« je dejal, »vsak Anglež in vsak Američan, na katerega bomo našli na nemških tleh, bo za naše gibanje izvrstna divjačina.«

»Če bo nemški narod poražen,« je ponavljal Hitler, »bo to dokaz njegove slabosti in nesposobnosti, da zgodovini pokaže svojo moč. V tem primeru res zasluži, da ga je konec.«

PODJETJE

Avtopromet Gorica

NOVA GORICA

vam nudi prijetno in zanesljivo vožnjo v avtobusih ter usluge s tovornimi avtomobili za prevoz blaga po vsej državi in v inozemstvo • Poslužujte se poslovalnice podjetja v Ajdovščini, Novi Gorici, Postojni, Sežani, Tolmini in tudi »IZLETNIKA« v Bovecu, kjer boste lahko dobili vsa potrebna pojasnila • Avtobusni prevozi po Sloveniji in Istri • Zveze s Trstom, Čedadom in Trbižem.

je spremenila že v mlako. Začele so padati prve bombe, vendar Marte Weiss ni bilo strah. Že precej časa je minilo, odkar ne loči več pojmov: živeti... umreti... Precej časa je poteklo tudi od takrat, ko je Berlin postal vsakodnevna tarča bomb, odkar so zidovi počrneli, odkar so šipe razbite, odkar se je mesto spremenilo v kup ruševin.

Močna eksplozija... Marta Weiss se je stisnila ob zid. Dušilo jo je prah. Zaman je iskala lonc, ki naj bi ji varoval glavo. Potem se je spet spomnila na sina in pohitela. Toda nenadoma je ugotovila, da se je izgubila in da med ruševinami ne more spoznati nekdanjih mestnih četrti.

S cestne svetilke je viselo truplo nekega nemškega vojaka. Na trebuhu je imel obešeno tablico z napisom: »Nisem ubogal svojega komandanta.« V zraku je bilo čutiti neznosen smrad. V daljavi so se proti nebu dvigali stebri dima in ognja.

Marta Weiss se je naslonila na bližnjo ograjo. Mračilo se je. Sedaj ni imela več časa misliti na svojega Karla. Nekaj korakov vstran od nje je padla bomba in ji odtrgala glavo. Nad njo pa je na plakatu pisalo: »Zmaga ali Sibirija!«

To je bilo 9. aprila 1945.

Se bo zgodovina ponovila?

Tega dne je dr. Göbbels, nemški propagandni minister, Hitlerju prebral odlomek iz Karleilovega življenjepisa Friderika Velikega. Zgodovinar je opisoval, kako je Friderik 1757. leta do-

ni več vedel, kako naj se reši iz stiske, v kateri se je znašel. Kazalo je, da se Rusom že odpira končna zmaga in da bo Friderikova država doživela popoln poraz. Trdno odločen, da se bo sam ubil, je Friderik vendar še malo počakal, da bi mu usoda morda ponudila zadnjo možnost. Počakal bo do 15. februarja in če se dotlej ne bo nič spremenilo, se bo zastrupil.

»Vaše veličanstvo,« mu je dejal neko izmed dvorjanov, »potrpite še nekaj časa... Vašega trpljenja bo kmalu konec. Vidim, kako se skozi oblake prebijajo že prvi žarki vaše sreče...« In zares, 12. februarja je umrla ruska carica.

Ob tej zgodbi je Hitler plan-

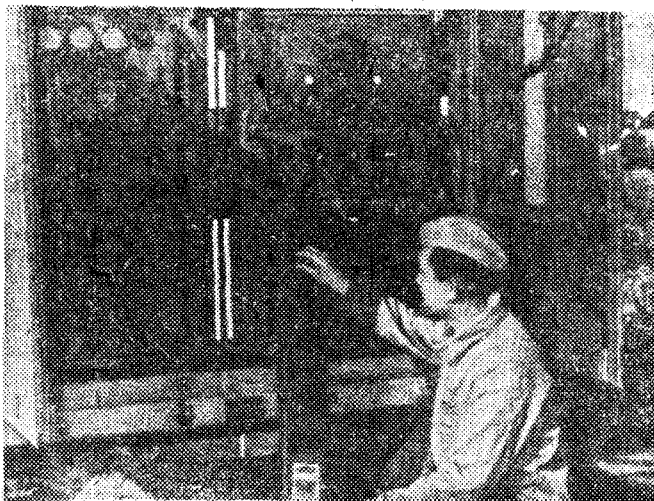
Rooseveltova smrt — novo upanje

Göbbels je 20. aprila prišel v štab 9. armade ob Odri in tolalil oficirje, ki jih je tam našel, z besedami:

»Spomnite se na Friderika, ki je zmagal, čim je carica umrla.«

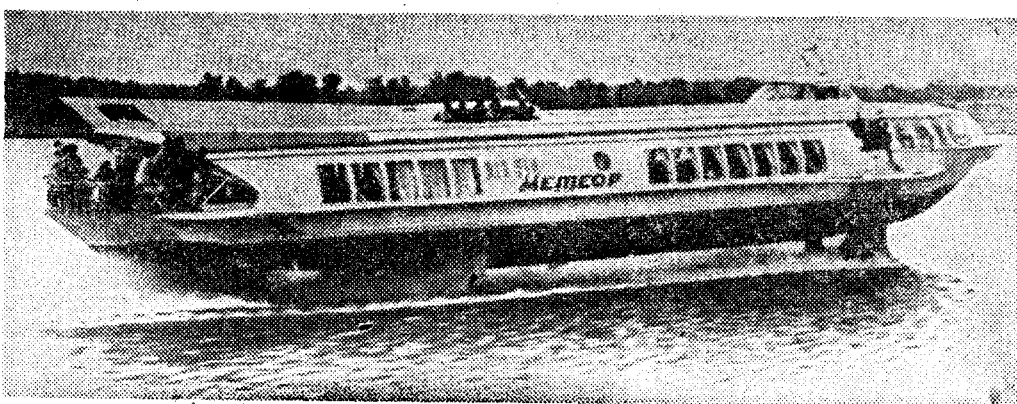
»Toda, kdo bo pa tokrat carica?« so ga spraševali.

Ko se je Göbbels nekaj po polnoči vrnil v svoj štab, je zvedel, da je Franklina Roosevelta v georgijskem mestu Warm Springs zadela kap. Göbbels je skoraj ponorel od veselja in ukazal, naj mu prinese šampanjca. Nemudoma je telefoniral Hitlerju in mu sporočil strašno, zanje pa sila prijetno novico.

Z NAJNOVEJŠO ELEKTRONSKO MINIATURNO NAPRAVO, ki jo preskušajo v Združenih državah Amerike, lahko spreminjajo Morseove znake — črte in pike — v ustrezne črke in številkke. Naprava, ki jo priključijo radijskim sprejemnikom in telegrafskim napravam, je nekaj večja kot škatlica za vžigalice, vsebuje pa 350 diod in 75 transistorjev (Slika desno)

LADJE S PODVODNIMI KRI-LI so najsodobnejše prevozno sredstvo za potniški promet na rekah, jezerih in vzdolž morskih obal. Hidrokrile, ki ga vidimo na sliki, bo vozil med Beogradom in Djezpapom. Na njem je prostora za 150 potnikov, doseže pa hitrost 75 kilometrov na uro

Sovjetski helikopter

Nedavno so objavili dodatne podatke o velikem sovjetskem helikopterju »Mi 10«, ki ga serijsko izdelujejo. Največja teža za navpično vzletanje tega helikopterja znaša 43 ton, največji tovor je lahko težak 15 ton, domet znaša 250 km z 12 tonami tovora. S pomožnimi hrami za gorivo znaša domet 630 km. Brez zunanega tovora znaša brzina tega stroja 200 km na uro, z zunanjim tovorom pa 160—180 kilometrov. Praktično je največja višina, na katero se lahko ta helikopter povzpne z največjo obremenitvijo, 3000 metrov.

Helikopter lahko prevaža pod trupom breme v merilih 20 m × 8 m × 3,1 m. V trupu je prostor za 28 potnikov, pod trupom pa lahko obesijo kabino za 100—120 potnikov, ki jo helikopter prenese 250 km daleč. Vijake poganjata dva turbinska raketna motorja »Solovjov TB 2 BM« s 5500 konjskimi silami.

Za posebne naloge izdelujejo lažjo inačico tega helikopterja s kratkim podvozjem. Ta lahko nosi breme 18 ton na posebni oklepi pleteni vrvi.

FOTO S PODPISOM

KOMANDNI RAČUNAR je naprava, ki jo ima že vsaka naša protiletalska topniška enota. Radar pošilja v računar podatke o smeri, hitrosti in višini letal, ta pa izračuna vse potrebne elemente glede točke, kjer naj se srečata letalo in granata ter jih sporoča protiletalski bateriji

Na obisku

pri Sušanovih

Videti je bilo, da kljub temu niso povsem zadovoljne. Povprašal sem sekretarko, če jima s Stanetom lahko kaj pomagava, ker sva pravzaprav zaradi tega prišla na sestanek. Zvedela sva, da jim povzroča posebne preglavice ureditev volišča v Maticovi hiši. Soba so že porabile, mize in stole postavile, odmetale sneg pred hišo, tudi cvetje so že pripravile, le zastavo morajo še nočjo sešiti. »No, potem je pa vse v najlepšem redu,« sem jih pohvalil. Spomnil sem se še na poglavitno, kar ni omenjeno — na volilno skrinjico in listke kandidatur. Toda tudi to je bilo že vse pripravljeno. Za to so skrbeli člani volilne komisije v vasi. »Kako pa bo videti volišče brez slike maršala Tita, Nikjer je ne moremo dobiti. Kakšno majhno bi se že našlo v vasi, toda kam bi z njo. Tudi parolo bi morali imeti, pa je nihče ne zna napisati,« je prizadeto potožila Mimica, očito pričakujoč najine pomoči.

»Nič lažjega, dekleta,« jih je, ne da bi se kaj posvetoval z menoj, iznenada opogumil Stane. »To vama preskrbiva midva. Zjutraj bosta slika in parola na volišču. Le brez skrbi prespite!« jih je kar se da pokroviteljsko tolažil in me drezal s komolci, kot da je komaj čakal, da tudi jaz pritrdim.

»Ti si pa dober. Obljubiš nekaj, kar veš, da ne moreš izpolniti,« sem ga nejevoljno šepetaje opozoril. On pa se je kar preveč zadovoljno mugal. Nič ni pomagalo, da sem skrivaj silil vanj, da bi zvedel, kako misli speljati to stvar do zjutraj. »Boš že zvedel,« mi je na kratko odgovarjal in hladnokrvno sledil razpravi.

Po končanem sestanku je še pozno v noč v Sušanovi hiši gorela lojenka. Stane je od nekdaj prinesel velik risalni list in veliko polo omotnega papirja. Iz torbice je vzel majhno izrezano sliko maršala Tita in meni nič, tebi nič ukazal, da jo prišlem na veliki risalni list. »Ti to znaš. Če lahko rišeš stencase, boš tudi to sliko znal prerisati. Eno noč pa tudi lahko žrtvuješ za Dole,« me je spretno prepričal, zavedajoč se, da je udaril na pravo struno. Kaj sem hotel. Okoli treh zjutraj sta bili slika in parola gotovi. Slika je uspela nad vsako pričakovanje. Stane je nekje v hiši staknil staro sliko v zaprašenem okviru in kar hitro, potem ko je skrbno z vlažno krpo obrisal okvir in steklo, vložil mojo risbo. Tako je izpolnil svojo skojevsko obljubo. Resnici na ljubo moram priznati, da mi je priznanje vaščanov za to risbo izredno godilo. Se danes se je vsi radi spominjajo. Naslednjega dne je kot nalašč za ta praznik sonce prvič močno posijalo. Že zgodaj zjutraj je bil v vasi pravi živžav. Vaščani v prazničnih oblekah so v skupinah prihajali po bregu navzgor k Maticovi hiši, na kateri je visela slovenska zastava. Otroci so se veselo podili in ponazarjali jurše partizanov, se preukavali po razmežčanem snegu in kričali na ves glas. Imel sem vtis, da nisem videl srečnejših otrok od teh, ki so se lovili po snežni odeji pod prazničnim soncem. Pred hišo je stala grupa mladink: Režkovi Anica in Mima, Badovinčeva Mimica, Jeleničeva Malika in Savrnova Marija. Bile so videti vesele in srečne, ker so uspešno opravile svojo skojevsko nalogo. Pozno v noč so urejevale in krasile Maticovo sobo, da je bila pripravljena za volišče. Ko so dekleta vse uredila, so jih zamenjali možje, ki so do zjutraj stražili volišče, kakor je to zahteval predpis.

V Dolah to jutro nihče ni govoril o vojni, čeprav so nekaj kilometrov stran onkraj Gorjancev bobneli topovi. Vaščani so bili preveč zaverovani v ta edinstveni dogodek. Prvič v zgodovini slovenskega naroda so volile tudi žene. To svojo pravico so si priborile v enakopravnem boju in zato so žene in mladinke iz Dol to zares tako tudi razumele. Dostojanstveno, ponosno so vstopale v volilno sobo in kar najbolj resno opravljale svojo dolžnost, kakor da sodelujejo v posebno slovesnem obredu. Šele ko so prišle iz hiše, so se kakor vse žene zaklepetale v sproščnem klepetu. Nič se jim ni mudilo k štedilnikom kot ponavadi. Postajale so v skupinah in s strani opazovale svoje sovaščane, ki so prihajali za njimi, kot bi jih želele priganjati. Tudi možje so bili ta dan bolj prizanesljivi do svojih žena. Njihov pogovor se je vrtel okoli volitev nekaj in danes. Spominjali so se političanskih združ predvojnih poslancev, ki so z golaži kupovali glasove, obljubljali zlata nebesa, potem pa na vse pozabili. Vsak je vedel kaj povedati, toda vsi so bili enotni v tem, da takih svobodnih volitev, kakršne so ta dan pri njih, še nikoli ni bilo, da lahko voli vsak in vsakega. Dolčani so volili svoje najboljšje vaščane. Na skednju Maticove hiše je bil nalepljen velik lepak. Z okorno roko je neko od članov odbora OF napisal imena kandidatov za vaški NOO: 1. Anton Težak (Sušan), 2. Marija Popovič, 3. Janez Težak, 4. Anica Kralj, 5. Gavro Badovinac. Že okoli 10. ure dopoldne so bile volitve pri kraju. »Kar prehitro je minilo,« so se delali nezadovoljne člani volilne komisije, ko so potem prešteli glasove. Kakor je bilo pričakovati, so vsi predloženi kandidati dobili skoraj vse glasove volivcev. Hitri kurir je brž odhitel z rezultati na belokranjsko okrožje v Metliko, da bi jih malo odobrovoljil, ker so bili Dolčani glede na druge vasi z volitvami skoraj teden dni v zaostanku.

Popoldne so izvoljeni odborniki že imeli svojo prvo sejo. Za predsednika so izvolili Sušana, za tajnico pa Popovičovo Marijo. Izbor ni bil težaven. Slehernemu vaščanu v Dolah je bilo jasno, da nihče ne bo mogel bolj uspešno predstavljati vasi kot Sušan, eden od najbolj požrtvovalnih in sposobnih članov OF. Vsi trije sinovi so ga pustili samega za vsa dela doma, ker jih je klicala dolžnost v brigado. Sam je, čeprav bolehen, neštetokrat zapregel voliča in cele noči prevažal ranjence, blago in orožje od Zumberka do kočevskega Roga. Vrata njegove domačije v sosedni vasi Mačkovec so bila noč in dan odprta slehernemu borcu in aktivistu, dokler je niso fašisti 1942. leta požgali. Toda nikdar ni odnehal. Skoraj gol, brez imetja se je s številno družino preselil v na pol zapuščen hišo, kjer še danes živi. Po vojni je hišo spravil v red skupaj s Stanetom, ki je ostal na kmetiji. Ljudje so poznali Sušana in njegovo družino. Vsem je bilo znano, kaj vse je žrtvoval in kakšne zasluge ima za osvobodilno borbo. V znak priznanja so ga izbrali za svojega poslanca v SNOS na Kočevskem zboru.

Veliko let je preteklo od takrat. Marsikaj se je že spremenilo v mirni vasi Dole pod Gorjanci. Toda še zdaj se vsi spominjajo prvih volitev kot dogodka, kakršnega še ni bilo v vasi.

Nekdanji predsednik — Sušan, zdaj že osivel, malce zgrbljen dobrodušen starček, rad obuja spomine na tiste dni. Spominja se vsake podrobnosti. »Če so drugi vse pozabili, jaz nisem,« pravi malce ogorčeno, ker so ga »pozabili« poklicati na 20. obletnico zbora poslancev v Kočevje. S požirkom črne spalnke neprijeten občutek, ki ga je povzročil z očitkom in nazdravju sedežu Težakovemu Francu, ki je prisedel za mizo.

Proti večeru se je v Sušanovi hiši zbralo še nekaj starih znancev. Prišla je tudi teta Marta, šaljiva, dobrohotna žena, ki ji tudi visoka leta niso odvzela mladostne vedrine, s katero je razveseljevala nekdanje partizane. Začuden me je pogledala, navihano požugala s prstom in še danes ne vem točno, ali v šali, ali zares dejala: »Falot! Pa si le našel Dole, čeprav so daleč!«

KONEC

JOŠT ROLC

Po smrti iraškega predsednika

Zračna katastrofa v južnem Iraku bo ostala zapisana v zgodovini kot tragičen dogodek velike važnosti. Spomladanski pušinski vetrovi, tako čisti v tem razdobju, so zahtevali smrt predsednika iraške republike Abdel Salema Arefa. Letalo, s katerim je potoval Aref v Basro, se je zrušilo v oblaku peska. Zgodovina Iraka je bila zelo burna. Bivši turški vilajet je postal takoj po prvi svetovni vojni britanski mandat, samostojna država je bil od leta 1932.

Med arabskimi deželami posebej Irak pravzaprav arabski jug. Ne moremo ga primerjati s Sirijo, Libanom ali Egiptom. Irak je bil do leta 1918 zaostala turška pokrajina, z vsemi značilnostmi Orienta. Če ne bi imel nafte, bi še danes živel. V zgodovini je bil znan kot Mezopotamija — dežela dveh rek. Evfrat in Tigris se omenjata že v svetem pismu. Zdaj ima Irak še eno reko več — naftovo, ki odvaža iraško nafto na obale Sredozemlja. To je pravzaprav tista žila vodnica, od katere dežela živi.

Lani so naerpal približno 69 milijonov ton nafte, lahko bi tudi več, če bi bili odnosi s petrolejskimi družbami urejeni. Medtem ko proizvednja v sosednjih državah narašča, zlasti v Kuvaitsu, Saudovi Arabiji in Iranu, v Iraku že nekaj let zastaja. Po porazu Turčije v prvi svetovni vojni je prišel Irak pod britanski vpliv. Angleži so postavili predstavnika našemuške dinastije na iraški prestol. Tako so si hoteli zagotoviti novo postojanko na poti v Indijo.

Leta 1958 je general Kasem strmoglavil dinastijo, postal je predsednik republike. Irak je tedaj izstopil iz Bagdadskega pakta, ta se zdaj imenuje Cento pakt. Britanske čete so se

»Spoznavajmo dogodke in kraje revolucije«

Počitniška zveza Slovenije je že na svoji redni letni skupščini marca letos sklenila, da bo pretežni del svoje letošnje dejavnosti posvetila 25. obletnici vstaje in 20. obletnici graditve mladinske proge Brčko—Bano—viči. Med drugimi akcijami bo pripravila tudi tekmovanje pod naslovom »Spoznavajmo dogodke in kraje revolucije«.

Tekmovanje bo trajalo od 27. aprila do 29. novembra letos. Ob sodelovanju ZZZ NOV Slovenije in ostalih združenj borcev se bodo tekmovanja udeležile vse osnovne organizacije zveze (okrog 432 jih je) in občinske zveze širom po Sloveniji (54). Tekmovanje bo razdeljeno na tri dele. Prvi del bo obsegal pripravljene akcije za tekmovanje. Člani zvez bodo v sodelovanju z ZZZ NOV Slovenije pregledali, kateri kraji bodo prišli v poštev pri tekmovanju.

Drugi del, ki združuje obiske znanih partizanskih krajev, bo potekal v duhu čimbolj podrobnega spoznavanja krajev in njihovih prebivalcev, znanih iz NOB in revolucije. Mladina bo z borci obiskovala te kraje in proučevala njihovo borbeno zgodovino. V tretjem delu tekmovanja bodo udeleženci obiskovali kraje, znanih iz NOB, načrtno zbrali dobljeno gradivo, ga obdelali, tako da bo primeren za uporabo kot verodostojno zgodovinsko gradivo. Uporabile ga bodo šole pri pouku, združenja borcev pri pisanju kronik in za druge praktične namene. Ob koncu tekmovanja bodo najboljši osnovne organizacije in občinske zveze prejele nagrade.

Počitniška zveza Slovenije je doslej na področju obujanja tradicij NOB zabeležila že lepe uspehe. Tako na primer mari-

borski ferialci vsako leto prirejejo pohode na Osankarico in čez Kozaro, velenjski pa pohode po poteh 14. divizije. Tu pa je še veliko število občasnih akcij, ki imajo namen približati mlademu človeku lik revolucije. In še to: Počitniška zveza Slovenije je že pripravila zbirko 180 diapozitivov slovenskih spomenikov in spominskih obeležij padlim v NOB, ki jo bodo v letošnji akciji »Spoznavajmo dogodke in kraje revolucije« še številno izpopolnili. Žč

SAMOSTOJNA RAZSTAVA STANETA KUMARJA V VIDMU OB ŠČAVNICI

Po Celju, kjer je bila Kumarjeva razstava odprta v marcu v počastitev dneva žena, bo sedaj odprta še v Vidmu ob Ščavnici v počastitev 25. letnice vstaje. Slovensna otvoritev bo 28. aprila dopoldne. Razstava obsega risbe in grafike od 1932 do danes. V prostorih Zavoda za proučevanje uporabe električne energije v kmetijstvu bodo eksponati razdeljeni v predvojne, medvojne in povojne. Prvo obdobje obsega med drugim tudi dela iz razdobja »Gruda«, ki jo je po vzoru razpuščenih hrvaške »Zemlje« ustanovil leta 1938 na Slovenskem Stane Kumar. Nekdanji mentor »zemljašev« Krsto Hegedušić je postal sedaj mentor »Grude«. V to obdobje je vključen na razstavi del ilegalnega tiska, v katerem je Kumar sodeloval v Ljubljani in Zagrebu. Razstavljen je tudi fragment legalnega marksističnega tiska, na primer Mladina, Mlada pota, Mladost, 1931, Kajke Ekonomske enote in druge redkosti, pri katerih je avtor sodeloval anonimno ali s psevdonimom Vlado Kosmač. Druga doba zajema zapore in koncentracijsko taborišče, tretja pa povojna dela. Zanimanje za razstavo je že sedaj veliko, saj to v tem kraju prva slikarska razstava. I. K.

Naše vrste se redčijo

ROZALIJA HAROCH

8. aprila smo se na Zalah v Ljubljani za vedno poslovili od naše zaslužne družbeno-politične delavke, zavedne Slovenke in partizanske aktivistke, tovaršice Rozalije Haroch, rojene Trtnik. Umrta je za posledicami zahrbtnih in mučne bolezn.

Rojena je bila pred 68 leti v Zg. Kašlju pri Ljubljani. Kot žena rudarja rudnika Krmelj je okusila breme delavčeve družine,

ki ji tudi okupator ni prizanesel. Že leta 1941 jo je izselil v Srbijo. Po vrnitvi leta 1943 so ji nemški fašisti ubili moža, njo in hčerko Melito pa zopet izselili. Vse to je ni strilo in še z večjim ponosom je gledala na hčerko Brigito — partizanko Gubčeve brigade. Po osvoboditvi je aktivno delovala v organizacijah RK, ZVVI in ZB, poprej v Vevčah, zadnja leta pa v Savskem naselju. DJ

Zgledna pozornost

Lani je prišel v Slovenijo na obisk italijanski državljani Blagio Pinto, doma iz Taranta, ki je bil pri nas med vojno partizan. Materi pokojne Danice Zor-Katje, ki živi v Šiški v Aljaževi ulici, je poslal pismo, ki ga priobčujemo. Pismo je lep primer pozornosti do staršev padle tovaršice, saj je Pinto eden izmed redkih preživelih iz tega spopada pri Prekopi, ki je bil ob začetku nemške ofenzive.

TARANTA, 27. februarja 1966
Draga gospa!
Sem Blaž Pinto, italijanski partizan, borec Gubčeve brigade, 1. čete 1. bataljona. Oprostite mi, če bo to moje pismo spet oživilo vašo bolečino, bolečino tistega dneva oktobra 1943. Verjamem, da boste močni in ponosni, kot so vse matere padlih.

Borci 1. čete so v Prekopi s krovjo napisali eno najlepših strani naše osvobodilne vojne.

Ce so mnogi morda pozabili tisti strašni dan, ga nismo mi, peščica preživelih. Spomin na padle junake nam je ostal neskaljen, zlasti v meni. O grozoti tega dneva govorim tudi brezgotine na mojem telesu.

Vidim jih vse... Njihovi liki žive v meni in nikoli jih ne bom mogel pozabiti.

Neizbrisen je ostal v meni spomin na hladnokrvnost, zbranost in mir tovaršice Katje...

Katja! Nežna, dobra, potrpežljiva, pogumna Katja. Nikoli utrujena, vedno nasmnjano dekle, lepega obraza. 18. oktobra 1943 si mi nekje ob Krki prišla gumb na jopič. V tvojih velikih pametnih očeh se je smejala mladost. Naslednjega dne pa si hudo ranjena končala svoje mlado življenje. Življenje, ki je komaj vzcvetelo. Uničila si ga sama, da ne bi padla sovražniku v roke.

Tvoji roki, ki sta znali napraviti toliko reči, sta se tiho, mirno združili ter zaključili zadnje dejanje v življenju. Zgrabili sta bombu, jo položili na zemljo. Nemci so jurkali, krogle so sikale po zraku, oglušujoče so drdrali mitraljezi, srak je bil trpek in okoli tebe so v neredu težali samo mrtvi ter umirajoči. Položila si glavo

na bombo kot na pernatu blazino. Tvoje oči so se zadržale v nebo, svobodno in jasno. Le nekaj trenutkov in bomba je eksplodirala, glava se je razklala.

Od takrat na tisti zemlji cveto rože in zeleni drevje. Ko nastopi mraz, padajo listi drug za drugim in so ti blizu, delajo ti družbo.

Ti Katja, si zame še vedno tam. Katja, darežljiva in dobra kot zemlja, ti sama si hotela, da bi te zemlja za vedno sprejela.

Tvoj zgled je bil za nas in za vse tiste, ki danes to lahko dojamemo, plemeniti. Tako ljudje umirajo takrat, ko se borijo za pravično stvar, tako umirajo, ko se borijo za svobodo.

Tvoja kri ni bila prelita zaman. Vsi dobri ljudje te lahko samo občudujejo.

Draga gospa, pogum, mnogo poguma imejte! Glejte v bodočnost življenja ob spominu na vašo hčerko. Saj boste na kraju te poti našli nasmejano, iztegnjenih rok, vso objano s svetlobo vašo Katjo. Katja vas čaka!

Dovolite mi, draga gospa, da vam bom nekega dne, ki ni daleč in ko vam bom postal roko, rekel »MAMA«.

MUZEJ DIJAKOV

V okviru osnovne šole »IV. kraljevske bataljone« v Kraljevu je zanimiv in splošno znani dijaški muzej, katerega predmeti obiskovalce pretresejo. V tem muzeju so namreč razstavljeni spričevala nekdanjih odličnih dijakov od petega razreda gimnazije navzgor, dijaške kape, glasbeni instrumenti, nato pisma, ki so jih pisali dijaki iz

boja svojim staršem, toda tuko, so tudi puške in drugo orožje, s katerim so se nekdanji dijaški bojevalci kot partizani v narodnoosvobodilni borbi. In k partizanom so odšli kot gimnazijci prav iz tega postopja, ki zdaj nosi ime njihovega partizanskega bataljona. Na spominski plošči na tej stavbi pa je dolga vrsta imen tistih dijakov, ki so od tu odšli k partizanom in padli za svobodo.

SPOMINSKA SVEČANOST NA OPČINAH

Predzadnjo nedeljo popoldne je bila na strelišču na Opčinah spominska svečanost v počastitev 71 talcev, ki so tam padli pod streli nacistov. Spominsko svečanost je kot vsako leto priredila tržaška sekcija ANPI. Svečanosti se je udeležilo mnogo tržaških slovenskih in italijanskih antifašistov, zbrani množici pa so govorili komunistični deželni svetovalec dr. Karol Šiškovski, podpredsednik pokrajinskega ANPI Eugenio Laurenti in predsednik italijanskega združenja političnih preganjencev advokat Pincherle. Med številnimi venci, ki so jih polagali po govoru visokih protifašističnih borcev, so bili tudi venci Slovenske kulturnogospodarske zveze, ANPI in drugih protifašističnih in partizanskih organizacij.

PRIPRAVE ZA ZNANSTVENI POSVET

O OSVOBODILNI FRONTI

V ponedeljek, 4. aprila, je imel prireditveni odbor za organiziranje znanstvenega posvetovanja o Osvobodilni fronti slovenskega naroda ob 25-letnici njene ustanovitve tretjo sejo. Na njej je razpravljalo o trenutnem stanju referatov in korektur in ugotovilo, da vse priprave tečejo normalno. Določil je datum posvetovanja 23. in 24. aprila. Sklenil je, da povabi vse, ki se zanimajo za problematiko, ki bo obravnavana, da se udeležijo posvetovanja.

Vsi, ki se želijo udeležiti posvetovanja, naj prijavijo udeležbo na naslov: Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana, Trg revolucije 1, tako da bodo njihove prijave v inštitutu najkasneje dne 18. aprila 1966. Kdor želi na posvetovanju razpravljati, naj prijavi svojo udeležbo k razpravi.

Udeleženci morajo sami poskrbeti za stanovanje, hrano in potne stroške.

PRIPREDITVENI ODBOR

Pravni nasveti

ali družinske pokojnine, ki bi bila večja od 16.000 din; da niti oni sami, niti določeni člani njihove družine nimajo skupnega osebnega dohodka od kmetijske dejavnosti, ki bi presegal 5500 din mesečno na družinskega člana.

Ce torej izpolnjujete gornje pogoje, potem lahko zaprosite za priznanje invalidskega dodatka. Seveda, če ste vojaški vojni invalid.

Drugo določilo, ki zadeva vas, pa vsebuje čl. 26 d istega zakona. Gre namreč za priznanje posebnega invalidskega dodatka. Navedeno določilo pravi, da pripada pravica do posebnega invalidskega dodatka tistim vojaškim vojnim invalidom, ki se sami preživljajo ali boleha za aktivno tuberkulozo. Vsem tem se invalidski dodatek, odmerjen po čl. 26 d, poveča za 5.000 din, če gospodinjstvo nima dohodkov od kmetijstva.

To torej pomeni, da imate tudi pravico do invalidskega

dodatka, kolikor boleha za aktivno tuberkulozo in vaše gospodinjstvo nima dohodkov od kmetijstva.

Naj ob vašem vprašanju odgovorimo še vsem tistim, ki sprašujejo, koliko znašajo po novem zvišani invalidski dodatki.

Od 1. januarja 1966 so s posebnim odlokom zveznega sekretarja za zdravstvo zvišani invalidski dodatki. In sicer: invalidski dodatek osebnih vojaških invalidov, ki se sami preživljajo, od dosedanjih 29.600 na 32.600 starih dinarjev. Staršem padlih borcev, ki se sami preživljajo in ki so doslej prejimali poleg družinske invalidnine še polni invalidski dodatek 30.500 starih dinarjev, se ta zviša na 33.500 starih dinarjev. Dejansko gre torej samo za 10-odstotno zvišanje invalidskih dodatkov, medtem ko se sicer v sistemu invalidskega varstva s tem odlokom ni ničesar spremenilo.

Invalidski dodatek in posebni dodatek

sebnega dodatka, ki ga prejema nekateri invalidi, med njimi zlasti tisti, ki boleha za aktivno tuberkulozo. Vam je priznana invalidnina prav zaradi tuberkuloze pljuč, zaradi katere vam je bilo odstranjeno levo pljučno krilo in napravljena thorakoplastika. Ali imate torej možnost dobiti tudi poseben dodatek?

Najprej glede invalidskega dodatka. V svojem dopisu nič ne pišete, kakšen invalid ste, niti ne, katere skupine invalid

jaški vojni invalidi I. do V. skupine ne glede na starost in pridobitno zmožnost ter drugi vojaški vojni invalidi (in tudi uveljavljeni invalidi). Invalidi, ki so stari več kot 65 let (moški) ali več kot 55 let (ženske), ali so pridobili popolnoma nezmožni — dokler trajajo te nezmoglosti, če izpolnjujejo te pogoje: da niso v delovnem razmerju, da ne opravljajo samostojne poklice ali gospodarske dejavnosti, da ne dobivajo starostne, invalidske

DRŽAVNO OBRTNO PODJETJE

»Žimnica«

LJUBLJANA • Tobačna 3

obvešča vse investitorje stanovanjskih in poslovnih poslopij, zavode in ustanove, da je poleg osnovne dejavnosti »splošno tapetništvo in dekoracije« povečalo tudi svoj oddetek za polaganje in oblogo tal iz vseh vrst plastičnih materialov, montažo zaves itd., zato lahko prevzemamo celotne stavbe v izvršitev strokovno in solidno.

Na sestanek s Tončko Čečevo

Prve dni avgusta 1942. je bilo več nemških policistov in gestapovcev tri dni in noči na preži v zasedah blizu vasi Zdole in Okljukove gore. Z vso zagrizenostjo in vztrajnostjo so pričakovali Jožeta PRESKARJA s partizanskim imenom ILIJA, organizatorja vstaje na Kozjanskem. Ilija, domačin iz Krškega, bi se moral tega dne skupaj s Slavom — Rudijem Rožancem sestati v Kostanjku pri Brestanici z narodnim herojem Tončko ČEČEVO zaradi dogovora o nadaljnjem, organiziranem odporu proti okupatorju. Za njegov prihod pa so Nemci zvedeli s pomočjo izdajalca in so ga zato čakali v zasedi. Okupator, ki je nanj razpisal 10.000 nemških mark nagrade, je bil prepričan, da mu to, pot bogat plen ne bo ušel.

Ilija — Jože Preskar (53), je danes zaposlen v tovarni celuloze in papirja v Krškem in namerava kmalu oditi v zaslužni pokoj. O tem zanimivem dogodku, ki bi bil zanj kmalu usoden, je povedal tole:

»V Zagrebu sem od začetka okupacije ilegalno deloval v posebni borbeni skupini, ki jo je vodil Ivica DENAC. Prve dni avgusta 1942 sem bil poslan v Kostanjek na sestanek s Tončko Čečevo. Ker sem vedel, da me Nemci iščejo, sem zato moral biti še posebno previden. Zeja pa me je prisilila, da sem šel pit vodo k studencu blizu Okljukove gore, pri Zdolah. Tam pa je bila tudi skupina moških — domačinov. Nekdo me je spoznal. Takoj ga je zanimalo, kaj delam tu. Tedaj pa sem se tega moža tudi jaz spomnil še iz detinstva in mi je ostal v spominu kot neznakežen človek. Zato sem postal pozoren in previden. Odgovoril sem mu, da sem prišel iz Slezije. Nisem pa imel časa opazovati in presoditi učinka mojih besed, ker je kmalu za tem prišel še neki možki. Moj znanec me je nanj opozoril in rekel, da naj molčim ter mi hkrati zagotovil, da ga bo hitro odpravil. Nekaj mu je šepnil na uho in vsi so nato odšli.

IZDAN

Ob studencu sta tako nenadoma ostala sama. Sprva me je prodorno pogledal in me tako motril dobro minuto. Nenaadoma pa se mu je obraz sprostil in skušal me je prepričati o sovražstvu, ki ga čuti do Nemcev in o globoki želji, da sodeluje z NOV. Izrazil je tudi zaskrbljenost in hkrati ponos nad našimi napori in borbo. Močno se je trudil, da bi ustvaril zaupanje in me prepričal o iskrenosti svojih besed. Morda je občutil, da njegova prizadevanja le niso toliko uspešna, kot je prvotno predvideval. Ves razgovor je namreč potekal v ozračju skrajne napetosti in medsebojnega nezaupanja! Ljubezno pa je predlagal, naj ostanem tu, on pa da mi bo čez dobro uro prinesel izdatno kosilo. Bil sem močno lačen in sem zato njegovo ponudbo sprejel. Zaradi previdnosti pa sem se

skril dobrih sto metrov v stran v neko gsto grmičevje in čakal... 30, 50 minut. Utrujenost se me je polasčala in boril sem se s spancem, ki me je navsezadnje premagal. Spal sem dobre tri ure. Ker ni bilo v bližini nikogar, sem previdno šel do hiše mojega »gostitelja«. Ko pa me je njegova žena opazila, me je nepopisno divje ter presenečeno pogledala in pričela bežati po vinogradu navzdol, da so koli pokali. Sedaj sem dokončno videl, da sem izdan. Nisem pa vedel, kaj vse se je med tem dogodilo, ko sem trdno spal v grmičevju. Ustavil sem se ob robu gozda vasi Okljukova gora pri Cerjakovih in povprašal. Gospodinja mi je zaskrbljena povedala, da so bili tu in pri studencu pred dobro uro Nemci in daje bil zraven neki domačin. Zvedel sem tudi, da so Nemci šli proti Pečicam, ker je izdajalec vedel, da imam tam svojce, v prepričanju, da sem pri njih.

GESTAPOVCI ZA HRBTOM

Naslednjega dne sem se na dogovorjenem mestu sestal z Rožancem, prav tako organizatorjem vstaje na Kozjanskem. Oba bi namreč morala priti na sestanek s Tončko Čečevo. Predlagal sem, da bi iz previdnosti in zaradi nedavnih dogodkov šla v Kostanjek preko Šapole, precej strmega hriba. Rudi pa je vztrajal, da morava iti mimo Zdol zaradi obiska pri Jožetu Zorku, našem kurirju z Zagrebom. Zaman sem mu odsvetoval to pot in ga nisem uspel prepričati.

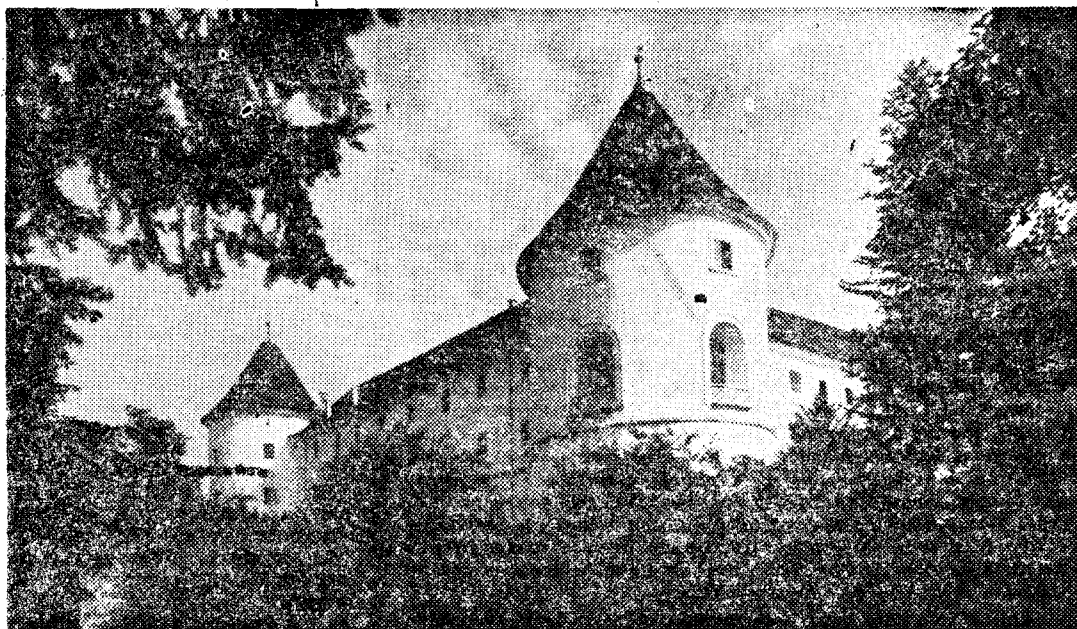
Ko sva prišla do roba gozda Okljukove gore, kjer so bile tri hiše, seveda nisva niti slutila, da naju opazujejo iz hiše Nemci. Bil pa sem tembolj presenečen, ko sem se slučajno obrnil nazaj in videl okoli 50 metrov za nama štiri gestapovce z napreženimi brzostrelkami. Vsak trenutek sem lahko pričakoval sovražnikove strelje, ki bi mi prerušali telo. Položaj je bil torej več kot brezupen. Tisti hip sem se zavedal, da je predvsem potrebno ohraniti mirno kri. Rožancu sem šepnil, naj se ne obrača, ker nama sledijo gestapovci. Naredila sva še tri, štiri korake, ko je bilo zadaj slišati rezek klac: »Halt!«

STRELJANJE Z VSEH STRANI

Čim bi se ozrl nazaj še enkrat ali pa bi pospešil korak, bi bilo takoj po nama. Zato sva navidezno mirno in neprisadno nadaljevala pot z namenom, da pridobiva še nekaj dragocenih metrov do gozda... Šele na drugi poziv »halt« sva skočila proti gozdu. Gestapovci za hrbtom in s strani so streljali na naju. Močno je pokalo in kroglo so žvižgale mimo naju. Meni pa je na travniku spodrsnilo in mi je pri tem padla iz roke pištola. Kljub močnemu streljanju sem se drzno vrغل ponjo. Rožanc pa je tako pridobil na času, saj je sovražnik osredotočil streljanje name.

ZADNJI ROŽANČEVI TRENUTKI

Umikala sva se z vsemi močmi in z vso voljo hotela uteči Nemcem. Bila sva že močno utrujena, pa sva vendar uspela priti v gozd nad potokom v Gornji Pohanci blizu lovske kočice. Rudi se je prebijal naprej ob robu gozda in potoka proti Pečicam. Sledil sem mu... Ko pa sem se približal mostičku pri lovski koči, sem v daljavi trideset metrov opazil Nemce. Vsa pot za umik mi je bila tako rekoč zaprta. Vedel pa sem, da moram na vsak način priti čez cesto, mimo mosta v drugi jarek pri koči. Zato sem se z zadnjimi močmi pognal mimo presenečenih Nemcev na drugo stran. Streljali so po meni, pa me na srečo niso zadeli. Bil pa sem že tako izmučen, da sem se moral za hip ustaviti in spočiti. Med tem pa sem pripravil ročno bombo ter s pištolo napredoval. Ljubeval pot po jarku. Kmalu zatem sem slišal eksplozijo bombe in močno streljanje. Bil sem že na varnem in mi Nemci niso več sledili. Razjarjeni Nemci pa so

Grad Mokrice stoji na obronku Gorjancev, pred republiško mejo pri Bregani. V njem je bil baje zaprt Matija Gubec, vodja kmetov-upornikov

se pognali za Rožancem, ki je uspel nanje vreči bombo, vendar jo je neki Nemec prisebno vrgel nazaj. Rafali brzostrelk so prestrelili Rožančevo telo. Kasneje sem zvedel, da ni bil takoj mrtev in so ga Nemci peljali

proti Brežicam. Med potjo pa je umrl. Bil sem močno poit zaradi Rožančeve smrti, saj smo z njim izgubili dobrega organizatorja in jeklenega borca. Domači izdajalec je dobil zaslužen plačilo, odpor proti okupatorju

pa je od takrat močno porasel. Danes je na mestu, kjer je junaško padel Rudi Rožanc, postavljen lep spomenik, ki ga oskrbuje pionirski odred Slava-Rudija Rožanca z Zdol.

Drago Kastelio

URA ODLOČITVE

Iz gradiva za dachauski zbornik

Če bi me kdo vprašal, kaj je bilo v Dachauu najhujše, bi mu odgovoril takole: pravo suženjsko življenje, lakota, stalno pomanjkanje spanja in silno poniževanje človeškega dostojanstva.

Po šest do osem pripornikov nas je bilo včasih vpreženih na vrh, da smo vlekli plug in orali zemljo. Včasih pa sem tudi sam branal zemljo. Nemci so z bitiči udrihali po naših plečih. Kakor v zasmeh pa so se pasli na sosednji strani rejni konji.

Himmler je izdal zloglasno odločbo, po kateri bi morali vse

dachauske pripornike prej pobiti, kot da bi prišli živi v sovražnikove roke. Na srečo so nemški antifašisti, priporniki, zvedeli za vsebino brzojavke. V dachauskem vestniku »Der Antifaschist«, ki je izšel po osvoboditvi, je Oskar Müller pisal:

»Že prve dni aprila je bil sestavljen prvi seznam pripornikov, ki naj bi prvi prišli na vrsto. 837 španskih borcev in političnih funkcionarjev naj bi likvidirali s strelom v tilnik, drugi bi sledili. Govoriti nismo smeli, da ne bi povzročili panike. Na tistem smo morali spodnesti stol takratnemu taboriščnemu starešini, interniranemu vohunu in agentu gestapa Meansariju in kriminalcu Werniku. Zaupne zveze s predstavniki vseh narodnosti smo kmalu navezali, kar je bilo potrebno, da ne bi ena ali druga skupina nasledila provokatorjem in s tem sprožila takojšnjega in splošnega pokola.

Položaj je bil z dneva v dan nevarnejši. Šest tisoč tovarišev je odkorakalo proti Tirolski. Münchenski gaulajter je ukazal postreliti vse pripornike, če evakuacija ne bo uspela. Ker se je komandant Weiss povelju uprl, ga je Ruppert »likvidiral«. Krvavi pes Gloseler je nato zahalval od komande letalstva, da z bombami uničijo taborišče. Komanda je zahtevo odklonila.

Hoteli smo 31.000 ljudi rešiti pogina. Karlu Rainerju, nemškemu antifašistu, se je posrečilo priti do ameriškega komandanta Pfaffenhofna, kateremu je obrazil položaj taborišča. V noči od 28. na 29. april so v Dachauu zamenjali straže s stariimi preizkušenimi esesovci, ki naj bi dokončno »očistili« taborišče.

Ameriški general ni čakal niti na zavarovanje boka. Takoj je poslal bojno enoto, ki je v nedeljo, 29. aprila ob četrtna šest odprla glavna vrata taborišča. Tako smo bili rešeni.

Rudolf Bratok

Vdova sem po vojaškem invalidu...

V časopisih sem brala, da pripravljajo nov zakon o vojaških vojnih invalidih. Opisala bom moj primer, da boste videli, kako je bil dosedanj zakon krivičen do nas, vdov po vojaških invalidih.

Moj mož je bil 100-odstotni vojaški mirovni invalid. Bolehal je na srcu, imel je tudi TBC. Spoznala sva se, ko sva bila oba bolna na TBC, nato pa sva se poročila. Zapustila sva Trbovlje, kjer sva bila oba doma in se naselila v Dobju pri Planini. Z veliko težavo sva si uredila skupen dom daleč od industrije. Moje zdravje se je po dolgih letih zboljšalo, mož pa je leta 1964, star 37 let, umrl. Zaposlila sem za družinsko invalidnino.

Stara sem 40 let, nimam drugega kot stanovanje v tuji hiši ter hčerko, ki bo letos končala srednjo šolo. Priznali so mi družinsko invalidnino v znesku 1200 dinarjev. Stalni invalidski dodatek mi ne pripada. Zdravniki, člani zdravniške komisije II. stopnje v Ljubljani so mi dejali, da dobro razumejo, kako sem v velikih težavah, toda da mi ne morejo pomagati. Po zakonu je namreč določeno, da pripada stalni invalidski dodatek pri nižji starosti samo v primeru popolne nesposobnosti za delo. Toda le kako bi pri popolni nesposobnosti za delo živel s tem dodatkom?

Zdaj, pri teh letih in z zrahljanjem zdravjem bi si morala znova iskati stanovanje in službo. Nimam nobenega poklica. Malo je verjetno, da bi zdaj, ob času reforme, dobila mojemu zdravju primerno delo, saj nekvalificirani delavci opravljajo najtežja dela. Prav nič težko bi ne bilo znova dobiti odprto TBC, imela sem jo že, izhajam iz tuberkulozne družine, nimam zdravega želodca in zdravnik je ugotovil, da sem podhranjena. Zdaj moram biti podhranjena, ko nekateri nosijo velike trebuhe, se vozijo v avtomobilih in zapravljajo družbeni denar. Saj me je kar groza, ko berem v časopisih, koliko milijonov gre v nič. Ravno zdaj berem, kako je v Mariboru pri »Tehno gradnji« odplavalo po vodi milijardo 300 milijonov, pa si nihče preveč zaradi tega ne žene k srcu, da bi poiskal krivca in krivice.

Lani smo brali v časopisu »TV 15« žalostno pismo, ki ga je pisala vdova, lastnica majhnega kosa zemlje, kako nima niti toliko denarja, da bi plačala naročnino za »TV 15«. Njen mož je padel kot partizan, dal je življenje za lepšo bodočnost, toda za čigavo? Za ženinovo! Žena živi brez dvoma slabše kot pa bi, če bi njen mož še živel. Mislim, da naša država ni več tako revna, da bi morali tako slabo živeti ravno svojci tistih, ki so dali za svobodo največ.

Zakaj so vdove vojaških vojnih invalidov tako malo vredne? Če umre mož, ki je socialno zavarovan, dobi vdova po 45. letu starosti pokojnino brez vseh težav. Ni važno, če živi s kom v skupnem gospodinjstvu, njena pokojnina je vedno njena. Vdova vojaškega vojnega invalida pa mora biti stara 55 let, MORA živeti sama. Če živi pri otrocih, jo morajo preživljati oni. Zakaj tako?

Želim, da bi v novem zakonu sprejeli pravičnejše pogoje za doseg pokojnine za nas, vdove po vojaških invalidih.

Terezijska Dovšek

Ljubiteljem lepe partizanske knjige!

V lanskem maju je izšel pri Zavodu BOREC roman Toneta Svetine

UKANA — I. DEL

Knjiga je bila v kratkem času razprodana, visoka naklada namreč ni zadovoljila zahtev slovenskih bralcev in knjižnega trga. Zato se je Zavod odločil za ponatis I. dela UKANE, medtem ko avtor že pripravlja nadaljevanje.

Naročniki, ki so prvi del kupili in oni, ki ga bodo naročili sedaj, bodo imeli prednost pri naročilu II. dela.

Knjiga bo tiskana na finem, brezlesnem papirju, vezana v celo platno in lepo opremljena.

Cena za I. del je 45,00 N. din, plačljivo v dveh obrokih do izida ali takoj po prejemu knjige na tekoči račun 503-3-263. Ponatis UKANE — I. del bo predvidoma izšel v avgustu ali septembru t. l.

NAROČILNICA

Podpisani

Kraj, ulica št.

Pošta

naročam roman T. Svetine UKANA — I. del
Naročnino v znesku 45,00 N. din bom poravnal(a)

a) v dveh obrokih, najkasneje do 1. septembra 1966

b) takoj po prejemu knjige

Informativno naročam tudi II. del UKANE (ki bo izšel v letu 1967).

(Neustrezno prečrtaj.)

(Podpis naročnika)

Znamka za
0,20 ND

Zavod BOREC

knjigotrški oddelek

Beethovnova 10/II

LJUBLJANA

Obiščite gostoljubno gostišče

ŠTERK

v AJŠEVICI (pred blokom v Rožni dolini) pri Novi Gorici

■ Jedila na žaru ■ Pristne pijače ■ Garderoba za turiste, ki gredo na izlet v Italijo

Potrošniki! Nosite konfekcijo

Ideal in zadovoljni boste

Oblačila

Nova Gorica

VOJKOVA ULICA 105

TELEFON UPRAVA: 20-72, POGON: 21-61, BRZOJAV: IDEAL: NOVA GORICA, ŽIRO RAČUN PRI NB GORICA 603-11-21

Pismo uredništvu

ODGOVOR MIRI ZAVRŠNIK

V 11. številki vašega lista z dne 22. III. 1966 je bilo objavljeno »Pismo uredništvu«, ki ga je podpisala Mira Završnik in v njem prikazala stanovanjski problem svojega moža Juleta Završnika. Krivdo za to, da Jule Završnik, nekdanji borec NOV, ni dobil stanovanja, je med drugim zvalila tudi name, Zato vas prosim, da priobčite naslednje pojasnilo.

Jule Završnik je vložil prošnjo za dodelitev stanovanja 18. II. 1963 pri Združenju borcev NOV v občini Ljubljana-Bežigrad. Za dodelitev stanovanj borcem je občinska skupščina Bežigrad sprejela poseben pravilnik, ta pa določa v drugem členu naslednje: »Stanovanja se dodeljujejo lahko praviloma samo nezaposlenim borcem, aktivistom in invalidom NOV, ki nimajo stanovanj ali ki imajo neprimerna stanovanja ter živijo na območju občine Ljubljana-Bežigrad. Samo izjemoma lahko komisija dodeli stanovanje tudi zaposlenim borcem in invalidom NOV, če mu delovna organizacija, v kateri je zaposlen, iz objektivnih razlogov ne more kupiti — dodeliti stanovanja (manjše delovne organizacije).«

Citirani člen pove, zakaj Jule Završnik ni mogel dobiti stanovanja po liniji Zveze borcev, saj ni izpolnjeval potrebnih pogojev; on kot njegova žena sta namreč zaposlena. Krajevne stanovanjske komisije in občinski odbor Združenja — ta je tudi sestavljal prioriteto listo — so se navedenega določila držali. V tem smislu je odbor dodelil stanovanja nezaposlenim borcem, ki so vrh vsega stanovali še v skrajno neugodnih razmerah: v vlažnih kletih, lesenih barakah in podobno. Ker sem bil nekaj časa predsednik krajevne stanovanjske komisije, vem, da so stanovanja dobili tisti, ki so bili v najhujši stiski. In navsezadnje: Jule Završnik se zdaleč ni bil edini, katerega prošnja ni bila ugodno rešena. Dodam naj tudi, da je Združenje borcev NOV v občini Ljubljana-Bežigrad obvestilo podjetje Kompas, pri katerem je Jule Završnik zaposlen, zakaj ne more reševati stanovanjskega problema za zaposlene borce, in priporočilo, naj Kompas v okviru svojih možnosti pomaga rešiti stanovanjski problem Juleta Završnika.

Iz Pisma uredništvu, ki ga je napisala Mira Završnik, bi nepoučeni bralec mogel sklepati, da nosi podpisani del odgovornosti za to, da Jule Završnik ni dobil stanovanja. V pismu je tudi govora o »žaljivem in neodgovornem odnosu nekaterih članov ZB NOV, ki jim je poverjeno reševanje stanovanjskih problemov, do borcev NOV«; in dalje, da je nekdanji borec NOV »prepuščen na milost in nemilost ljudem, ki si skušajo iz vsake situacije skovati zase čimveč materialnih koristi«. Glede na vsebino in ton celotnega pisma si morem kajpada razlagati, da me zadevajo tudi navedene besede. Prvi očitek ogorčeno zavračam, ker je izmišljen, hkrati pa dodajam, da se je Mira Završnik skrajno surovo vedla do mene v mojem stanovanju. Glede drugega očitka imam popolnoma mirno vest, zadoščenje si bom vendarle poiskal na mestu, kjer bo Mira Završnik dana vsa možnost, da svojo trditve podpre z dokazi.

V svojem pojasnilu na pismo Mire Završnik sem se omejil na najbolj bistvene stvari, čeprav bi ga bilo mogoče argumentirano ovreči tudi v drugih podrobnostih. Ugotovitev neposrednih dejstev vendar kaže, da me je Mira Završnik po krivici javno oblatila za nekaj, česar nikdar nisem zagrešil.

Ing. Alojz Bavdaž
Ljubljana
Preradovičeva 6

V Radečah so redili gada na prsih

V 13. številki našega lista je bil na 10. strani objavljen članek o vojnem zločincu Milivoju Tešiću, ki je živel v Radečah pri Zidanemu mostu pod lažnim imenom Mile Pešić. Članek smo povzeli po beograjski »Politiki«, ki je med drugim poročala, da se je bil Tešić-Pešić zrinil celo na direktorsko mesto in v vodstvo nekaterih političnih organizacij. Ker je bil članek nepopoln, objavljamo danes še nekaj zanimivosti o tem vojnem zločincu, ki jih prinaša v 2 strani dolgem članku zadnja številka »Ilustrovane politike«. Iz članka posnemamo, da je bil vojni zločinec Tešić-Pešić celo član ZK in da je imel zveze z najvplivnejšimi osebami v tem kraju.

V Radeče je prišel kmalu po vojni kot zet družine Knez, ki je sicer znana kot poštena in zavedna družina, ena izmed prvih, ki jih je okupator odgnal v Nemčijo. Pešić-Tešić se je v Nemčiji seznanil s Knezovo hčerko Majdo in se z njo poročil. Lagal je, da je preživel vojno kot vojni ujetnik in da doma nima nikogar več, ker da so vsi padli že leta 1941, ko so Nemci bombardirali Beograd in druga srbska mesta.

V Radečah se je zaposlil v Izolitu, podjetju za proizvodnjo gradbenega materiala. Bil je skladiščnik. In glej — iznenada je postal direktor, oziroma je spodrinil z direktorskega mesta nekega bivšega španskega borca; le-ta je bil drugače dober človek, imel pa je to napak, da je rad pregledoval pogledal v kozarec. O načinu, kako se je Pešić-Tešić povzpela na direktorski stolček, je Milan Martinšek, ki ga je dobro poznal, izjavil novinarju »Ilustrovane politike«: »Slišal sem — in tudi sam mislim, da je tako — da je Pešić-Tešić izkoristil to slabost bivšega španskega borca (zdaj noče nihče vedeti, s čigavo pomočjo) in ga zamenjal na direktorskem položaju.«

Kako pa je Tešić direktoriral? Najprej se je skušal pokazati kot »dober« človek. Skušal je vsakomur pomagati. Mnogi so dobili zastoj kakšno ploščo ali pa so jim zastoj kaj pripeljali s tovarniškim tovornjakom.

Nekoč je odšel skupaj z delavci v Sopote k Maksu Celestincu. Tam bi bil skoraj nastal pretep, ker so ljudje malo preveč popili. Tedaj je Tešić na skupino kmečkih fantov izstrelil šest nabojev iz pištole, ki jo je imel neprijavljeno. Nič se mu zaradi tega ni zgodilo, nihče ga ni poklical na odgovornost...

Ko je bil »Izolit« v težavnem položaju, ko delavci niso vedeli, ali bodo dobili plačo ali ne, in ko tovarna ni mogla plačevati svojih dolgov, je Tešić s tovarniškimi sredstvi veliko pomagal pri zidanju gasilskega doma. Martinšek pravi, da je Tešić na račun podjetja tudi posameznikom napravil precej »uslug«.

Takrat, ko je bil Martinšek predsednik upravnega odbora, Alojz Koblenec pa predsednik delavskega sveta v »Izolitu«, so v Radečah veliko govorili o neki družbici, ki se je zabavala na račun »Izolita«. V podjetju so sklicali partijski sestanek. Tam so očitali Tešiću-Pešiću, kako grozi ljudem s pištolo, korumpira okolico s pijančevanjem, uslugami in drugim, kako je sebi sezidal hišo, kako je pri zidavi pomagal tudi drugim svojim prijateljem, medtem ko tovarna propada. Osnovna organizacija je Tešića-Pešića izključila... To se je zgodilo leta 1955. Potem je grozil, da bo ubil sekretarja komiteja.

Upravni odbor tovarne je glasoval tudi o tem, ali naj Tešića odstranijo z direktorskega položaja. Trije so bili za odstranitev, dva proti. Dva meseca po tem glasovanju so bili tisti trije, ki so glasovali za odstranitev Tešića z direktorskega položaja, odpušteni. Martinšek, Branko Horjak in Miha Golobčič...

Pred dvajsetimi leti, ko so mu delavci očitali razne nepravičnosti, je Tešić-Pešić potegnil nož in ga zabil v mizo, rekoč: »Tu sem jaz gospodar, tukaj jaz ukazujem.« Nihče ga zaradi tega ni poklical na odgovornost, zapisnik s sestanka pa je izginil...

In na postaji milice so povedali novinarju, da je imel Tešić-Pešić navado groziti z orožjem. Večkrat so ga razorožili, pa je kmalu spet dobil novo orožje. Odkar so ga izključili iz ZK in odstranili z direktorskega položaja, je zakrivil več izgredov. Med drugim se je tudi zadolževal. Tovarni (?) je ostal dolžan 360.000 dinarjev za cement. Nekomu je prodal ponarejeno nakazilo za cement za 25.000 dinarjev. Fotografu Milanu Zupančiču je prodal fotografski aparat, ki ga je ukradel v Celju iz nekega avtomobila z nemško registracijo.

Morda najbolj zanimivo pa je to, da je v Radečah živel človek, ki je vedel za Tešića-Pešića v Staubingenu v nemški uniformi. To je tajnik osnovne šole Ivan Pešec. Takrat, v Staubingenu, je bila s Pešićem tudi Majda Knez, njegova žena. Zakaj Pešec ni povedal, da je bil Tešić nemški vojak, ne pa ujetnik, kot je sam trdil? Ker je mislil, da so ga nacisti prisilno mobilizirali, kot toliko drugih.

(Pa četudi bi kaj o tem komu omenil, bi najbrž doživel, da bi ga Tešić-Pešić tožil in bi Pešec resničnost svojih izjav brzkone težko dokazal).

V Radečah pač niso vedeli, kdo je pravzaprav Mile Pešić. Toda star pregovor pravi, da sodimo človeka po dejanjih. Kako da se »vodilni« v Radečah niso zamislili nad Pešićevim početjem? Kdo in zakaj mu je toliko časa »držal štango«?

Še drugo vprašanje, ki velja o njem resno razmisliti

Tovariš Mile Pavlin piše v 11. številki o zastarelem in nepriljubljenu načinu izpolnjevanja članov ZROP. To bi dopolnil še s tem, da se nismo samo vrteli v začaranem krogu vedno iste suhe teorije o obrambi in napadu, temveč smo sedeli tukaj tudi v klopih, ki so celo prvošolčkom povzročale ortopedske motnje.

Zato sem mnenja: več v prirodi in na poligonih, kjer uporabljajo moderno vojaško tehniko. Ali pa v vojaških zavodih, kjer uporabljajo sodobna sredstva za stvarni pouk. Pa tudi tam v uniformah po meri!

Tu začnem z drugim vprašanjem! Ze leto dni traja postopek s prevzemom uniforme, ki mi pripada. Čeprav sem se v tem času predstavil različnim poveljnikom ter so vsi imeli priloženost videti mojo postavo, so mi pred enim mesecem vrnili uniformo, ki je tudi s tujo pomočjo ne morem obleči! Za primer: nogo imam št. 45, čevlje pa sem dobil št. 43. Ostali deli uniforme so še v večjem nesorazmerju z mojim telesom.

Ne mislim igrati »atomskega Svejka«, dobro se še spominjam tragedije leta 1941, zato sem vse to napisal tistim, ki so mi na moj protest kratko in jedrnat odgovorili: »Snadji se na prvem zboru!«

Dr. Aleksander Nardin, Sempeter pri Novi Gorici

Glede težav, ki jih imate z uniformo, smo povprašali na pristojnem vojaškem poveljstvu v Ljubljani, kjer vam svetujejo, da se obrnete na poveljstvo vojnega odseka v Kopru, in obljubljajo, da bo vse v redu, razen če ste čezmerno velike postave.

Strinjamo se z vami, da bi izpolnjevanje rezervnega staršinskega kadra moralo sloneti predvsem na praktičnem delu v prirodi. Mnoga predsedstva ZROP prirejajo taktično-orientacijske pohode, reševanje taktičnih nalog, taktično-tehnične zbornice itd. Vendar je teh oblik dela še vse premalo, čeprav je treba upoštevati tudi težave, ki so predvsem finančnega značaja.

Ne bi se pa povsem strinjali z vami, še manj pa z Miletom Pavlinom (zlasti kar zadeva njegovo teorijo, češ da je »za naše razmere v morebitni bodoči vojni možna samo ena oblika

obrambe: izpopolnjeno in z manevrskimi načeli združeno partizansko bojevanje«) glede ugotovitve, da razpravljamo samo o napadu in obrambi. Saj drugače tudi ne more biti, kajti brez napada in obrambe ni nobenega bojnega udejstvovanja. Seveda pa je napak, če se ponekod omejujejo le na napad (ali obrambo) v tako imenovanih običajnih razmerah, nikoli pa ne obravnavajo vprašanj napada (ali obrambe), denimo, v hribih, gozdu, pozimi, na naselje, iz zasede, ponoči itd. in če pri tem ne obravnavajo tudi vloge raznih rodov in služb.

Predavanja, ki jih imajo po organizacijah ZROP, so pogosto enolična, ozka in dolgočasna, toda pri posplošenem ocenjevanju nikar ne pozabimo, da so predavanja le dopolnilna oblika proučevanja vojaške teorije, poglavito vlogo pri tem pa igra »Vojaški informator«, v katerem je vsaj za dvajset predavanj raznolikih gradiv z vseh področij in ne le »napad in obramba« v najožjem smislu besede. Enak pomen pa imajo tudi mnogi članki v »TV-15«.

Naj omenimo, da je od vsega gradiva, kar ga je bilo objavljeno v zadnjem letniku »Vojaškega informatorja«, odpadlo: — 22 % na razlago raznih taktičnih načel in konkretne taktične naloge (izmed tega 11 % na tematiko »napad-obramba« v najožjem smislu, 8 % na rodovsko obdelavo in 3 % na taktična načela tujih armad), — 14 % na članke o sodobni vojni tehniki in opremljenosti, — 29 % na vprašanja partizanskega vojskovanja (izmed tega 90 % na taktična načela partizanskega vojskovanja, 11 % na primer iz slovenske vojaške zgodovine in 9 % na primere iz NOB drugih jugoslovanskih ljudstev), — 29 % na primere z raznih bojišč, tudi vietnamskega, in — 6 % na razne druge članke.

Naj omenimo še to, da bomo v novem strokovnem programu, ki ga bomo začeli izvajati jeseni, zajeli predvsem tista vprašanja, ki zadevajo teritorialno obrambo v občinah, to pa z osnovno temo: »Obramba pred sovražnikovimi diverzanti«.

Uredništvo
»Vojaškega informatorja«

BORCI, OBISKUJTE PREDSTAVE KINEMATOGRAFOV, KI OBJAVLJAJO PROGRAM V TV 15

- Ponedeljek, 18. aprila 1966
- KINO CENTER, KRANJ ob 15.30, 18 in 20 DEVISKI VRELEC, švedski.
 - KINO STORŽEC, KRANJ ob 17 in 19.30 WINNETOU, II. del, zah. nem.-jug.
 - KINO TRIGLAV, LJUBLJANA: Od 23. do 25. aprila »Dr. Jerryja čarobni napoj«, amer. barvna VV komedija; Od 26. do 27. aprila »Car Ivajlo«, bolgarski barvni zgodov. film; Od 28. do 30. aprila »Nabab«, francoska krimln. komedija
 - KINO VEVČE, LJUBLJANA-POLJE: Od 22. do 24. aprila »Semenj v Teksasu«, amer. barv. CS glas. film; Od 27. do 28. aprila »Narodni poslanec«, dom. komedija po Nušiču; Od 29. do 30. aprila »V svetu komedije«, ameriški film
 - KINO ZALOG, LJUBLJANA-POLJE: Od 23. do 24. aprila »Osvajalec Maracaiba«, italijanski barvni CS; 30. aprila »Traper Kelly«, ameriški barvni western
 - KINO ZADOBROVA, LJUBLJANA-POLJE: Od 23. do 24. aprila »Vprašaj katerokoli«, ameriška barvna komedija v CS; 27. aprila »Iz dneva v dan brez upanja«, italijanska drama; 30. aprila »Sedem veličastnih«, ameriški barvni CS western
 - KINO RADIO, JESENICE: 21. aprila »Grof Monte Christov«, I. del, franc. barvni CS film; 22. aprila »Rani polet orlova«, jugoslovanski film; Od 23. do 24. aprila »Kako je osvojen divji zahod«, amer. barv. CS; 25. aprila »Komanderosi«, ameriški barvni CS film; Od 26. do 27. aprila »Goli in mrtvi«, ameriški barvni CS
 - KINO PLAVZ, JESENICE: Od 21. do 22. aprila »Zivela sta babica in ded«, ruski film; Od 23. do 24. aprila »Goli in mrtvi«, ameriški barvni CS film; Od 25. do 26. aprila »Kako je osvojen divji zahod«, I. del, ameriški barvni film
 - KINO ŽIROVNICA: 23. aprila »Štirje za Teksas«, ameriški barvni CS film; 24. aprila »Zivela sta babica in ded«, ruski film
 - KINO DOVJE MOJSTRANA: 23. aprila »Zivela sta babica in ded«, ruski film; 24. aprila »Štirje za Teksas«, ameriški barvni CS film
 - KINO KOROŠKA BELA: 23. aprila »Rani polet orlova«, jugoslovanski film; 24. aprila »Klic trobente«, ameriški barv. CS film; 25. aprila »Goli in mrtvi«, ameriški barvni CS

LJUBLJANA

V podprtiličju trgovske hiše »NAMA«, Tomšičeva ul. 2 in v I. nadstropju blagovnice s stanovanjsko opremo, Wolfova ul. 1

uvoženi

- »SARATOO« 85 litrov
- »IGLOO« 40 litrov
- »IDEAL« 270 litrov
- »SILESIA« 190 litrov

domači

- »HIMO« 130 litrov
- »EKA« 150 litrov
- »EKA« 85 litrov
- »OBODIN« 135 litrov

NAKUP TUDI NA POTROŠNIŠKI KREDIT!

nama

izbira domačih in uvoženih hladilnikov

10-odstotni popust pri nakupu za devize

IGO

LJUBLJANA
Trnovski pristan 8

Izdelovanje vseh vrst kvalitetne
gostinske opreme in opreme
za samopostrežne trgovine

Cenjenim interesantom se toplo
priporočamo

EWEN MONTAGU

MOŽ, KI GA NI BILO

Vse skupaj je bilo napisano v poluradnem tonu, vmes so bila tudi zelo osebna vprašanja, tako da je bilo povsem jasno, da takšnega pisma ni mogoče poslati med uradno pošto.

Vendar sta me vznemirjali dve stvari. Prvič: poznal sem Nemce, zato sem hotel biti prepričan, da bi imeli v glavi zelo zatančen cilj naših načrtov na zahodu, toda štabni načelniki so se uprli, da bi bila v pismu omenjena Sardinija. Menili so, da bi to prejasno pokazalo na Sicilijo, če bi nam manever izpodletel. Vendar pa sem na podlagi sporazuma z ministrskim predsednikom le spravljal Sardinijo v neko drugo pismo, ki smo ga pripravili za lorda Louisa Mountbattena. Tudi to pismo je bilo zelo pomembno. Sardinija je bila omenjena posredno, z besedno igro.

Drugič: bilo je sicer manj pomembno, vendar sem hotel vključiti v pismo nekaj, kar bi presenetilo nemškega bralca, ker bi se ujemale z njegovimi mislimi.

Menim namreč, da človek lažje verjame v verodostojnost določenega dokumenta, če je že poznal del njegove vsebine.

Mislil sem torej, da bi bilo še najbolje, ko bi si privoščili malo na račun generala Montgomeryja, in sicer v duhu težkega nemškega humorja. Sir Archibald bi na primer lahko vprašal generala Alexandra: »Kaj pa je narobe z Montyjem? Skoraj teden dni ni obobenega dnevnega povelja...«

Pred časom je bil general Montgomery sestavil več dnevnih povelj, ki naj bi enotam vtila novega poguma. Na ta račun smo nekaj časa krepko zbijali šale.

Vendar so štabni oficirji odločno zavrnilli ta predlog, česar nisem mogel razumeti. Priznam, da domislila ni bila globokomumna in da izguba ni bila velika, vendar sem bil prepričan, da bi Nemci znali ceniti takšno šalo.

Pismo sira Archibalda, naslovljeno »dragemu Alexu« in z njegovim lastnoročnim podpisom, so natipkali na njegovem pisemskem papirju in ga vtaknili v dvojno ovojnico, ki so jo zapечатili po vseh običajih. Poglavitni dokument je bil pripravljen.

Ne vem, ali so Nemci opazili čudovito podrobnost: pismo je imelo datum 23. aprila, torej je bilo napisano na Jurijev dan. (Na god takratnega angleškega kralja Jurija VI. — Op. prev.)

V. poglavje

»Kapetan Martin, mornariški strelci.«

Medtem ko smo pripravljali dokument, ki smo ga imenovali »poglavito pismo«, smo morali razmišljati tudi o »možu«, ki naj bi ga odnesel. Popolnoma jasno nam je bilo, da bi se v Berlinu najprej vprašali: »Kako je tole pismo sploh lahko prišlo v Huelvo?«

Seveda, pismo je bilo tiste vrste, kakršna zaupajo posebnim oficirjem, ne pa uradni pošti. Zato bi se nemški obveščevalni oficir gotovo vprašal: »Ali je pismo nosil oficir? Mar je bil mož zares podoben oficirju?«

ANGLEŠKI GENERAL HAROLD ALEXANDER, KI JE SODELOVAL V OPERACIJI »MESO ZA PASTETO«. GENERAL ALEXANDER JE BIL PRED HUELVOJEM NAPAČNOM NA VELIKO BRITANJO POVELJNIK DIVIZIJE. POZNEJE PA JE BILA NJEGOVA VLOGA CEDALJE VEČJA.

Zato so morali predvsem poskrbeti, da bi imeli »naše« truplo za truplo oficirja. Uniforme ni imel, zato smo morali priskrbeti novo.

Sprva smo se ravnali po načelu, naj bi truplo v novi vlogi pripadalo oficirju kopenske vojske. Zavedali smo se namreč, da naj bi nosil pomladnega imperialnega štaba poveljnika armade, pa tudi tega, da je bilo v kopenski vojski izredno veliko oficirjev.

Pozneje pa smo se morali odreči misli, naj bi pripadal kopenski vojski. Za to je bilo več razlogov, predvsem pa smo se zavedali dejstva, da bi po odkritju trupa prišlo do neželjenega izmenjavanja sporočil med zainteresiranim atašejem v Madridu in londonskimi službami.

Navadno so brzojavke in sporočila dobivali zadevni uradi, ki so jih nato avtomatsko razposlali oficirjem ali pisarnam, ki bi se udeležili zanimati za zadevo. Do razdelitve je prišlo po vrsti seznamov. Potemtakem je brzojavka, ki bi naznanjala odkritje trupa na španski obali, prišla v roke zainteresirani službi, ta pa bi jo potem posredovala velikemu številu ljudi. Tako usodo bi doživelo tudi vsako poznejše sporočilo.

Narobe pa je bilo zaradi pravilnika, ki je veljal v admirali-letih, mogoče, da bi se dogovoril z načelnikom mornariškega obveščevalnega oddelka, naj bi ne prišlo do tega avtomatskega razdeljevanja sporočil, marveč bi vsa sporočila o naši operaciji prihajala na moj naslov, tako da ne bi prišlo do komplikacij.

Glede na organizacijo vojnega ministrstva pa ni bilo lahko doseči, da bi bila razdelitev sporočila omejena le name ali na katerega mojih kolegov v ministrstvu.

Zato smo se odločili, naj bi naš oficir ne bil pripadnik kopenske vojske, marveč mornarice. Pri tem je spet prišlo do vrste težav.

Kopenski oficir lahko potuje z letalom iz Londona v afriški glavni stan, kot smo bili predvideli, kar v svojem »battle-dressu«, medtem ko mora mornariški oficir nositi svojo uniformo. Za »battle-dress« ni važno, kakšen je, medtem ko mora biti uniforma mornariškega oficirja narejena po meri! Zgrozili smo se ob misli, da bi se pri našem truplu oglasil krojač, ki bi mu vzel mero in mu nato pomejal mornariško uniformo. Zato smo to misel zavrgli!

Toda naš »oficir« bi bil lahko tudi pod nadzorstvom admirali-lete, ko bi bil pripadnik mornariških strelcev. To bi olajšalo težave z uniformo, vendar pa bi izzvalo druge komplikacije.

Najprej smo računali na dejstvo, da se je vojska med vojno tako razvijala in širila, da se oficirji ne bi prav nič čudili, če bi slišali govoriti o njim popolnoma neznanem kolegu. Nasprotno pa so mornariški strelci tvorili tako majhno enoto, da so se vsi oficirji poznali — vsaj navidez ali pa po govoricah.

Druga ovira: kako priti do fotografije. In najrazličnejših razlogov nismo mogli priti do spodobne slike mladeniča, čigar truplo smo imeli. Namreč do fotografije, ki bi ustrezala njegovi novi vlogi. Glede na razlike v organizaciji in navadah naše vojske nam je bilo jasno, da fotografijo potrebujemo: oficir kopenske vojske nima pri sebi osebne izkaznice, kadar potuje v inozemstvo. Toda z mornariškim oficirjem je drugače: on ima osebno izkaznico vedno s seboj.

Dolgo smo razpravljali o tej zadevi. Vse bolj smo spoznavali, kako nerodno je bilo, da smo si izbrali oficirja mornariških strelcev, katerih število je tako omejeno. Če bi Španci poslali truplo v Gibraltar, naj ga pokopljemo, bi se znašli še v večji nevarnosti, kakor če bi si izbrali oficirja kopenske vojske.

Vendar pa smo menili, da glede na oddaljenost Huelve od Gibraltara lahko sprejemamo večje tveganje, ki smo si ga nakopali s tem, da smo si izbrali oficirja mornariških strelcev.

(NADALJEVANJE)

Mož, ki je potopil 14 ladij

Mirko Pleiweiss iz Maribora je eden izmed tistih, ki svojih zaslug za narodni obdobje pred vojno, v času NOB in pa pri osvoboditvi izgradnji nikoli ne poveljuje. Če ga povprašamo, kje je bil in kaj je doživel ter naredil, bo vedno ponudil: »Ne gre za osebo, ampak za domovino. Lastna zavest je največje priznanje. Pred kratkim je praznoval 70-letnico. Ob tej priložnosti so mu predstavili družbenopolitični organizaciji občine Maribor-Center priredili v prostori Mestnega sveta intimno svečanost in mu izročili bronast kip, ki ponazarja skupino borcev na pohodu.«

Pripovedoval mi je, da je, da je kot otrok silno hrepenel po morju. Ta želja se mu je pozneje tudi uresničila. Tako je služil v mornarici bivšega Avstro-ogrskega kralja, potem na jugoslovanski vojni mornarici. Njegova sposobnost so kmalu opazili. So zelo mlad je nastopil službo pri Dunavski floti, pozneje patulji v drugih obalnih lukah. Kmalu je postal strojni nadrednik, in sicer na brodu Drina.

To pa je bil šele začetek. Kot mladenič ga poslali v Francijo v visoko šola za turpediste mornarice in za električarja. Poleg njega je bil takrat še neki Martin iz Varaždin. Oba mladeniča sta šola končala tako uspešno, da sta dobila pohvalo od takratnega francoskega ministra za vojno mornarico.

Mirko Pleiweiss pa se ni izpopolnjeval samo v svojem poklicu mornarja, ampak je še kot 17-letni mladenič posegel v javno življenje. Dne 7. decembra 1921 je napisal uvodnik v »Slovenskem narod« o tem, ali potrebujemo vojno mornarico. S tem je dal tudi idejo, da bi ustanovili organizacijo jadranjske straže. Podobne članke je poslal »Slovenscu«, »Večerniku« in »Jutru«. Vsi ti sestavki so bili objavljeni s podpisom njegovega strica, zakaj kot predvojni oficir ni smel pisati za javnost. Kot 20-letni mladenič, seveda kot mornariški oficir, se je pojavil v Beogradu na Kolarcevi univerzi kot predavatelj, kjer je govoril o Jadranjskem morju. Predaval je seveda z dovoljenjem pristojnega ministra. Istega leta je prejel rečno floto kot komandanta. Decembra 1920 pa je postal komandant monitorja v Beogradu in pomočnik delegata v mednarodni komisiji za varnost plovbe na Donavi. Tukaj je zvedel, da je Nemčija napadla Jugoslavijo. Vest o tem mu je prišla na uho iz Romunije prek Bolgarije. Nekaj dni zatem, ko je priploval v Crikvenico, je Mirko Pleiweiss v tem mestu, in sicer 10. aprila 1941, uspešno likvidiral ustaško oblast, ki ji je poveljeval Peter Kvačnik.

Potem pa je dan pozneje, mod 17. in 18. uro dal prepečiti 14 vojnih ladij iz Sušaka v zaliv Solce. Na njegovo zapoved so v noči od 11. in 12. aprila 1941 razstrelili vse te ladje in tamkajšnje vojašnice ter druge objekte vojaškega značaja. Kot se spominja, je pri tej dejni akciji sodelovalo 15 mornarjev. S tem se je Mirko Pleiweiss prebil prek Črnuca do pinnine Velebit. Ondi je že 13. aprila zvedel od mornarjev, da so za njim razpisali ustaši tiralo in obljubil nagrado 100.000 dinarjev tistemu, ki bi ga ušel živega ali mrtvega. Tega se Mirko Pleiweiss še posebno rad zaveda: »Bil sem strog, vendar dober in pravičen. Čeprav je bilo okrog mene tedaj veliko mornarjev iz krajev, kjer je bilo po 70 do 80 odstotkov ljudi ori ustaših, me od mornarjev nihče ni izdal. Namesto tega so pokazali pripravljenost, da se bodo borili do dnega diha. Zame je to bilo kajpak največje priznanje. V tistih dneh so me zapustili vsi mornariški oficirji, edino 15 mornarjev je ostalo pri meni. Čeprav je bila med nami glede

položaja velika razlika, saj sem bil kot kapetan vojnega broda v činu polkovnika, smo postali tovariši v pravem pomenu in se med seboj nismo razlikovali po ničemer.«

Nato pa so se Mirko Pleiweiss in njegovi 15 mornarjev prebili do Gradara, Drvarja, do Vlačić planine. V Doboju so se razšli. Tedaj sta mu njegova mornarja Bruno Gerlovič in sedanjí inženir Franjo Becer svetovala, da bi krenili proti Beogradu, kjer bi tamkajšnja partijska organizacija Mirka Pleiweissa lahko skrila. On pa v to ni privolil, ker v tistih dneh ni poznal razmer v Beogradu. Pač pa se je hotel boriti naprej. Zato se je sam prebil iz Bosne prek Zagreba v Slovenijo. V Ljubljano je takrat prišel s krvavimi nogami. Marca 1942. leta ni se bil priključil partizanskim enotam, če se mu ne bi bile znova odprele rane na nogah. Italijani, ki ga kmalu odkrili in ga poslali v taborišče. Tako je dočkal kapitulacijo Ita-

lije v Padovi. Do konca vojne je Mirko Pleiweiss živel ilegalno v Ljubljani. Imel je udi ilegalno-osebno izkaznico, ki jo je dobil prek prof. Šoršaka. V vojni je izgubil vse premoženje.

Po koncu vojne se je Mirko Pleiweiss kmalu uveljavil na različnih področjih. Med drugim je bil eden izmed ustanoviteljev in član koroskih Slovencev. Več kot 10 let je bil predsednik okrajnega ZROP v Mariboru. Poleg tega je kmalu po vojni po razočilu dekotorja Antona Slodnjaka, univerzitetnega profesorja, ki je bil takrat načelnik oddelka za strokovno šolstvo pri Ministrstvu za trgovino Slovenije, napisal 25 strani dolgo razpravo o pomorstvu. Njegov rokopis hrani Pomorski muzej v Piranu. Med drugim se je zaveznil, da bi ustanovil v okviru Slovenije Svet za pomor-

stvo; pozneje so takšen svet ustanovili v Kopru. Zanimiva je tudi njegova predčasna razprava o potrebi po zgraditvi kopenske luke z železnico.

Pokazal mi je fotografijo, na kateri je spominska plošča, kjer je napisano, kako je Mirko Pleiweiss kot kapetan vojnega broda s svojimi mornarji uničil v tem kraju vojaško prometne objekte pomorske komande Solce, da niso padli v roke fašističnemu italijanskemu okupatorju. Spominsko ploščo, ki je visoka več kot dva metra, je odkril ob 10. obletnici JRM 10. septembra 1952 okrajni odbor ZB Crikvenica.

Mirko Pleiweiss je upokojen, toda ne kot višji mornariški oficir (kapetan bojne ladje v činu polkovnika), ampak kot povprečen občan. Kdo ve, če taka upokojitev ni kanila v srce tega možaka s tako razgibano preteklostjo, jo silica več odlikovanj, kanček grenkobe...

D. MIKLAVEC

Kaj je opazila Saganova v Londonu? Znana francoska pisateljica Françoise Sagan je izjavila po nekem obisku v Londonu: »Angleži imajo dvesto verskih ločin, imajo pa samo eno — omake...«

»Svojim predstojnikom se nikar ne priklanjaj pregloboko, ker se utegne zgoditi, da ne bodo videli tvojega obraza!« svetuje svojim rojakom poljski satirik Vjislav Brusinsky.

Poljski satirik Stanisław Lec se sicer strinja z matematiko, vendar pa pravi: »Samo v nečem se ne strinjam z matematiko. Seštevek ničel lahko dá zelo nevarno število.«

Ali smo res takšni? Ameriški dramatik T. Williams pravi v neki anketi: »Današnji ljudje bi hoteli živeti bolj izvirno življenje, vendar pa po predvčerajšnjih ce- nah...«

Filipinska vojska šteje okrog 42.000 mož, med temi samo — 130 navadnih vojakov. Filipinski tisk očita vladi, da razmetava denar za vojsko in navaja, da je v vojski 37.000 podčastnikov, 3.500 generalov, polkovnikov in majorjev ter 540 nižjih oficirjev. Vsekakor vojska in pol!

Spravljivost med kristjani... Wilhelm Dantini, dekan teološke fakultete na Dunaju, je govoril o spravljivem stališču krščanskih cerkva, ki ga je ob svojem zadnjem zasedanju sprejel ekumenski koncil v Vatikanu. Rekel je: »V vrhovih cerkvene hierarhije se bratsko poljubljajo, spodaj pa se zastopniki raznih krščanskih veroizpovedi še vedno gledajo izpod čela.«

S PESMIJO SMO KRENILI NA PRIMORSKO

Težko bi bilo opisati veselje, ki je vladalo med borci Gradnikove brigade, ko so jim nekaj dni po kapitulaciji Italije rekli, da se brigada vrača nazaj na Primorsko. Bili smo v Novem mestu, kamor smo vdrl takoj po kapitulaciji in razorožili celo italijansko divizijo.

Pot skozi Zužemberk in Velike Lašče je bila prosta in iz kolone, ki se je vlekla kot dolga kača, je neprestano donela partizanska pesem. Na veselih obrazih borcev ni bilo več opaziti sledov trpljenja in napora.

Naslednji dan so se že navezgodaj pojavili pred nami nemški tanki, ki so enostavno zrinili s ceste vsa posekana drevesa. Na ovinku pod vasjo smo udarili po njih. Granate so zadele prvi nemški tank, ostali pa so se povlekli nazaj za ovinek. Nastala je mučna tišina. Vedeli smo, da sovraženik ne bo zlepa odnehal, pa tudi mi smo bili solidno pripravljeni na boj.

NEMCI SO NAS SRDITO NAPADLI

Bataljon je zasedel položaje na grebenu Nanosa, ki se v tem kraju spušča prav do ceste. Z grebena smo opazovali

pelje v Senožeče, in nas napadli v bok. Na grebenu med cestama so se pojavili tanki in usmerili topovski ogenj na naše položaje. Videl sem, kako je njihova granata zadela našo težko bredo in pri prči ubila mitraljeza in pomočnika. Takih zadelkov je bilo več. Naše izgube so se večale od minute do minute, tanki so zavzeli ovinek.

Ni nam preostalo drugega, kot da smo minirali cesto in se umaknili proti Nanosu. Pred mrakom so Nemci pobrali svoje mrtve in ranjene in jih odpeljali, naše padle tovariše pa so obesili na borovce. Tu so morali viseti tri dni, kot

in videl, da ima sredi čela rano in da iz te rane teče temno rdeča kri. Bil je na mestu mrtve. Tudi je, da bi meni, sotovarišu, resil življenje.

Prav tedaj je našim nekako uspelo, da so prebili nemški obroč in začeli so se umikati. Zdenku sem rekel, naj se umakne še on, pa ni hotel ubogati. Mislil je, da me bo lahko sam odnesel, kar pa je zaradi rane ni bilo mogoče. Nemci so se hiteli za nami. Ki so se umikali, zato sem Zdenku ukazal, naj res vsaj sebe. Kaj z menoj je tako in tako še končano. Le s težavo se je ločil od mene in ko je napravil nekaj korakov, se je obrnil. Videl sem mu so že v oči. Šele potem je izginil v gmovju...

Ostal sem sam in začel razmišljati, kaj naj napravim. Obrnil sem se z licem k nemcem, nastavl pislo pod brado in čakal, kaj se bo zgodilo. Sredino je postal redkejši, čedalje bližje pa sem slišal nemško govorico. Z sem slišal tudi korake, ki so vodili čimveč v zemlji, in tako močno stiskal ročaj pištole, da mi je roka otrpnila. Računal sem oddaljenost korakov in vsak hip pričakoval strel v tlak. Krvavel sem in rane so me strašansko peklo, toda nisem sesedel k meni. Pogledal sem, ga

SLAVKO FRATNIK (PRIREDILA DUŠA FERJANČIČ):

»Nanos se mi je za vedno vtisnil v spomin...«

Tega veselja niso mogli skiniti niti belogardisti, ki so brigadi v Begunjah nad Cerknico zaprli pot. Po kratki in ostri borbi, v kateri so sodelovali tudi naši tanki, smo ujeli tanki, ki so vdrl v Cerknico smo prenočili in že pred svitlom so nas napadli nemški tanki, ki so vdrl v Cerknico z Rakeka. Orjaški tanki so se premikali po mostu in tolkli iz mitraljezov in topov vse, kar so živega videli pred seboj. Po krajši borbi je brigada nadaljevala pot preko Cerkniškega jezera, kamor nemški »tigri« niso mogli, ker so se globoko pogrezali v blato. Mi-mo Temne luže pod Snežnikom smo prišli na Primorsko in dospeli še isti večer do Razdrtega. Tu se je ustanovil tretji bataljon in moja zaščitna četa iz prvega bataljona. Tako po prihodu smo mobilizirali tudi civiliste in skupaj z njimi začeli podirati drevesa ob cesti med Razdrtem in Postojno. Vedeli smo namreč, da se Nemci pripravljajo, da skozi Postojno in Vipavsko dolino vderejo za hrbet našim brigadam, ki so se takrat borile na goriški fronti.

prihod kamionov, iz katerih se je takoj izkrcavala pehota. Uro za tem, ko je bil zadet prvi tank, so Nemci silovito napadli s tanki in pehoto. Ker pa s tanki niso mogli po grebenu in so jim ceste zapirali topovi, so se morali tudi tanki ločiti od pehote in ostati zadaj.

Vrtil se je juriš za jurišem in vsakega smo odbili. Po četrtem jurišu so se na polju pod našimi položaji v dopoldanskem soncu svetile čelade padlih nemških vojakov. Koliko jih je bilo, ne vem. Kamioni so se naprej prevažali vojake in bilo jih je vedno več. Čevl naših mitraljezov so žarele, toda Nemci niso odne-hali. Jurišali so tako srdito, da so stopali po svojih mrtvih tovariših in drveli naprej proti nam. Zopet smo jih odbili in morali so odnehati. Od silnega grmenja in treskanja mi je šumelo v ušesih. Ko je zopet nastala tišina, mi je bilo mučno, ker sem vedel, da pripravljajo še hušji napad. In res so nas kmalu popoldne zopet napadli, toda tudi tokrat brez uspeha. Morali so se umakniti.

Šele proti večeru so se Nemci prebili na križu ob cesti, ki

opozorilo tistim, ki se niso hoteli pokoriti Hitlerjevemu rajhu.

Naslednji dan je naš bataljon zavzel vrh med obema cestama, toda ne za dolgo. Nemci so nas obklopi in upriličili silovit napad. V želji po maščevanju za svoje izgube so se zaletavali med naše vrste in se tolkli z noži in kopiti pušk. Nas je bilo v primerjavi z njimi zelo malo, bili pa smo prekaljeni in borili in smo jim vračali milo za drago.

RANJEN IN NEPOKRETEN PRED POBESNELIM SOVRAZNIKOM

Ko sem dobil borce — bil sem namreč komandir čete — sem opazil, da sta hudo ranjena mitralje-že in pomočnik. Skočil sem k njima in v tistem hipu zagledal nekaj korakov pred seboj Nemca, s šarcem v roki. Mitralje je name. Še preden sem se zavedel, je šarec zalagal in padel sem na mitraljez. V nogi in hrbtu me je strašno zasko-kelelo. Hotel sem skočiti kvišku, a ni šlo. Obležal sem prikovani na zemljo. Šele tedaj sem spoznal, da sem ranjen in negiben pred pobesnelimi Nemci. Okrog mene je pokalo in treskalo kot v peklu. Tu in tam sem slišal treskanje, slišal nemška povelja. Tedaj se je vili še dež. Medtem ko je lilo kot iz ščafa, ko so okrog mene orale zemljo nemške kroglice in pokale ročne granate, sem zlišal glas komandanta Stanika Jofa: »Slavka je treba rešiti!« Takoj nato sva priretila k meni Zdenko in Tone, me pograbila in hvigala. Napravila sta let nekaj korakov, ko me je Tone spustil na tla in se

se smel ganiti. Občutek, da prihaja sovražnik, ki mi privošči še strašnejše muke, je bil hušji od skelečih ran. Nisem jih mogel pre-viti in s tem preprečiti odtok krvi.

»BOM SE KDAJ VIDEL BISTRO SOČO?«

Koraki so se grozeče bližali, že so bili Nemci poleg mene in nekaj so govorili. Nisem jih razumel. Ležal sem tam pred njimi kravi bistro. Sočo, sončni krm, Kanin, Banjšice in Senčvitsko planoto. Spominil sem se name in ceste, ki sta bili nekeje v nemških tabo-riših, očeta, ki je bil v ržaskih zaporih, in mlajšega brata, ki se je — še otrok — lačen in bos po-tikal okrog po gmovju in pre-našal partizansko pošto. Vprašal sem se, kaj smo storili, da tako ravnamo z nami, in zdelo se mi je nemogoče, da se s kateri vti sku-paj spidemo. Kdo je tem ljudem (NADALJEVANJE NA 10. STR.)

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

• Danes živi na vsem svetu v mesnih približno 1.000.000.000 ljudi, to je približno ena tretjina celotnega človeštva. V Afriki, kjer še nimajo razvite industrije, pride na mestno prebivalstvo samo 13 %, v Aziji 21, v Evropi 50, v Severni Ameriki pa 64 % prebivalcev.

• Japonska ima 120 mest z več kot 100.000 prebivalci. Največja japonska mesta so: Tokio (10.624.000 prebivalcev), Osaka (3.085.000), Nagoya (1.643.000), Jokohama (1.438.000), Kioto (1.296.000), Kobe (1.149.000), Fukuoka (690.000), Kavasani (638.000), Sapporo (605.000 prebivalcev) itd.

Dobro je če veste...

• Južna velebitška pobočja so znana po turistični privlačnosti, v prvi vrsti po kanjonu (globokem koritu) Velike Paklenice, v katerem se na nekem mestu dvigajo skale celo do 280 m visoko. Bujni bukovci gozdovi, ki se razprostirajo do 1100-metrskih nadmorske višine in pogled z višine na ves zadržki arhipelag (otočje) še bolj prispevajo k lepoti tega območja, v katerem so tri zanimive jame: Vodarica jama, Manita peč in Jatara.

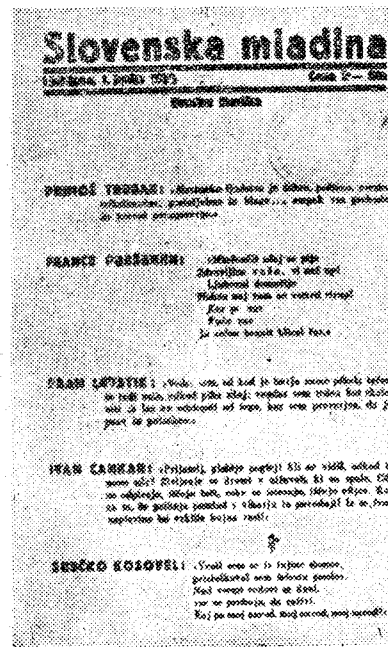
• Skupna vrednost rudniške proizvodnje v ZDA je dosegla 1965. leta 21.200.000.000 dolarjev, ali 800.000.000 dolarjev več kot 1964. leta.

• Istrsko mestce Motovun ima v naši deželi najlepše in najstarejše reliefe iz XII. stoletja, in sicer na mestnem vodnjaku.

CK KPS je poleg legalnih listov za delavske in kmečke množice, ki so si sledili, brž ko je bil eden prepovedan, izdal tudi protifašistične brošure, lepake in razglednice. S tem tiskom je partija onemogočala hitlerjevsko propagando kulturnodolovcev, zlasti med kmečkim prebivalstvom na Štajerskem, Kočevskem in v delavskih središčih. — Kdaj je izšla brošura »Hitlerjevci v Sloveniji«?

Mladi niso zaostajali za svojimi starejšimi tovariši — komunisti. Zavedali so se, kakšna huda nevihta se lahko vsak hip razburi iz temnih oblakov Nemčije in Italije nad domačo zemljo. Skojevci so v svojem tisku budili narodno zavest, gradili praznovost in krepili odločnost slovenskega človeka. — Kdaj je izhajala revija srednješolcev »Slovenska mladina«?

Vedno močnejši je bil odpor mladine do bližajočega se nemškega fašizma. Mladina je pripravila tudi protifašistične demonstracije v Ljubljani, Beogradu in drugod. Sredi leta 1938 so se študenti pričeli zbirati v narodnoobrambnih tabornih. — Kdo je bil urednik »Slovenske mladine«? Bil je študent, iz Ljubljane in je bil ustrelen v Begunjah leta 1944.

Tisto najhujše, kar je predvidevala tudi naša mladina, se je uresničilo: Hitler je priključil svoji državi Avstrijo, razbil Češkoslovaško in se pripravil na nadaljnji prodor proti vzhodu. — Kdaj je izšel protifašistični letak slovenske organizacije v Ptuj (na sliki)? »Vs. v odločen boj proti hitlerizmu in njegovi propagandi, ki mu utira pot v Slovenijo«, so mladinci med drugim napisali nanj.

(NADALJEVANJE Z 9. STRANI) v kratkih skornjih daljavah, da nas na domači zemlji ubijajo in mučijo?

Trenemnil sem se, dvignil glavo in zagledal se enega borca, ki je ležal mrtve nedaleč od mene. Vse ostalo naokrog pa je bilo pušče in prazno. Od strelav ostlečena drevesa in veje so pričale o svinčeni toči...

Cas je bil, da bi se rešil, kajti vedel sem, da bodo Nemci kmalu prišli pobrat svoje ranjence in mrtvice. Toda kako? Da bi se dvignil na noge, sploh ni bilo upanja, saj sem imel prestreljene kosti pod desnim kolonom, iz ran na hrbtu pa mi je polzela kri. Kaj storiti? Spomnil sem se nesrečnikov, ki so viseli obešeni na borovcih, in objela me je strašna tesnoba... Razmišljal sem, kaj bi. Prevrgel sem ranjeno nogo čez zdravo in se začel z rokami zadenjski vleči proti grmovju. Sio je počasi, a šlo je. Privlekel sem se do košate smreke, ki je imela vejice do tal, zlezal pod vejo in obležal. Ko sem si malo odahnil, sem sčel staljo, jo razrezal na kose in se za silo obvezal. Noga je bila silno zatekla in moral sem raztrgati čevljev, če sem ga hotel sezuti.

BILI SO TAKO BLIZU, DA BI JIM BIL LAHKO Z ROKO OTIPAL SKORNJE

Tedaj sem v bregu nad seboj zaslišal zopet nemško govorico. Takoj nato sem videl dva Nemca, kako stikata po grmovju. Nekaj sta iskala, verjetno mrtve soborce. Eden od njiju je na travi opazil krvavo sled, ki je vodila za menoj, in šel po tej sledi s puško pripravljeno na strel. Zgrabil sem pištolo. Švaba je prišel do smreke in hotel s puško odmakniti vejo, ki so me zadrževali. Tedaj sem občutil suhek pištole v roki in je enkrat se mi je streslo zapestje. Nemec se je opotekel in padel. Šele tedaj mi je šinilo v glavo, da bodo strelci iz pištole pritegnili pozornost ostalih Nem-

cev. »Prenagil sem se,« sem si dejal. »No, živega me vsekakor ne boste imeli!« Spet sem se po rokah izvlekel izpod smreke in se zvalil proti potoku, ki je tekel kakih 50 metrov pod menoj. Padel sem naravnost v vodo, in glej, prav pred menoj je zijala jama, od koder je voda po neurju odnesla pesek. Zavlekel sem se v to luknjo in obsedel do brade v vodi. Prav tu je rasel bezeg, ki je molel eno svojih kosatih vej do vode. Stegnil sem roko in vejo potegnili k sebi, tako da me je popolnoma skrivala.

Nisem dolgo tako čepel, ko sem zagledal šest Nemcev, ki so hiteli proti strugi potoka. Trije so se ustavili pri smreki, kjer je ležal njihov kompanjon, trije pa so pritekli k potoku. Tekli so prav mimo mene, čez čas pa so se počasi vračali nazaj in preiskovali grmovje. Bili so tako blizu, da bi jim bilo lahko z roko otipal skornje, vendar me niso odkrili. Po nekaj trenutkih, ki so bili dolgi kot večnost, so začeli lesti nazaj v hrib in kmalu jih nisem več videl.

SLAVKO FRATNIK (PRIREDILA DUŠA FERJANČIČ):

»Nanos se mi je za

vedno vtisnil v spomin...«

Spet sem ostal sam — čisto sam.

Večnilo se je že, ko sem se izvlekel iz skrivališča, ves premočen in zmurnjen. Odkleko mi je v tem času precej krvi in počutil sem se grozno šibkega in izmučenega. Okrog mene se je razprostiral gozd, po pobočjih Nanosa pa so še tu in tam odmevale eksplozije.

Noč se je bližala. »Le kaj mi je storiti?« sem se spraševal. »Partizanov v te kraje gotovo ne bo tako kmalu in tudi Nemci so odšli.« Nikjer ni bilo slišati žive duše, meni pa je bila pomoč tako silno potrebna! »Le kaj mi je storiti?«

Začel sem se z že izkušeno prakso po rokah zadenjski vleči navzdol ob potoku. Sio je silno težko in počasi in vse me je bolelo, posebno rana pod kolonom — ali izbire ni bilo. Kosi obleke, ki so še bili na meni, so se obešali za grmovje in me zadrževali, bil sem pa tudi premočen in me je tresel mraz. Zato sem rinil naprej.

OBJEL SEM MRTVEGA TOVARIŠA IN POČIVAL NA NJEGOVH PRSIIH

Noč se je začela naglo spuščati in le malo se je še videlo v goščavi. Ko sem se že sprijaznil s tem, da bom čez noč počival pod nekim večjim drevesom, sem nedaleč od sebe zagledal neko temno gnoto.

čine ran čutil nekje podzavestno in daleč, kot da niso več moje, saj me je huje od ran pekla zavest, da se ti ljudje ne bodo z drugimi tovariši veselili dneva, ko bo Slovensko Primorje osvobodeno in priključeno domovini. Objel sem mrtvega tovariša in tako delno v snu, delno v polzavesti zaradi izgube krvi, prebil ob njem noč.

Naslednje jutro sem se s težkim srcem poslovil od mrtvega tovariša in se začel plaziti s pomočjo rok naprej proti dolini. Sio je še edino navzdol. Kam bom prišel? Sio za življenjem me je vlekel naprej, čeprav nisem poznal kraja, nisem vedel, kam bom prišel in če bom sploh kam prišel. Moral sem dalje, saj v tisti zapušteni grapi nisem smel čakati na pomoč, saj sem vedel, da tja ne bo živga človeka. »Torej naprej, dokler me popolnoma ne zapustijo močti!« sem si dejal.

ČRNE IN ZELENE MUHE SO SE PASLE NA MOJIIH RANAH

Okrog polne se je začel zbirati okrog mene pravi praveci roj črnih in zelenih muh. Silele so mi v oči in usta, okrog ran, kjer se je sušila strjena kri, pa jih je bila cela gomila. Odganjal sem jih na vse načine. Toda medtem, ko sem z rokami odganjal muhe, se nisem mogel prerivati dalje. Zato sem jih pustil, naj se nažrejo, in se vlekli naprej. Ko sem bil že tako izmučen, da sem lahko napravil le po tri zamah, so muhe kar same odletele naprej in me čakale. Ko sem se ustavil, so se spustile name z vso svojo požrešnostjo, me žrle in pikale, jaz pa se jih nisem mogel ubraniti.

Proti večeru, ko so nadležne muhe malo popustile, sem s strahom opazil, da mi od prevelikega napora zatekajo roke. Postajale so težke in okorne, kot da bi bile iz cementa. Le s težavo sem jih premikal in grabil naprej, samo naprej.

Spet se je začelo mrčaiti. Kaj bo z menoj? Bil sem še daleč v gozdu, daleč od ljudi, in počutil sem se tako silno majhnega in neoblegjenega... Moči so bile pri kraju. Zavlekel sem se pod košato bukvu in se pripravil na prenočitev, toda ko sem si uredil ležišče, sem se bal zaspati. Bilo me je strah, da se ne bom več zbudil... Ne vem, koliko časa je tako minilo. V nekakem polnu snu sem zagledal pred seboj črno bolničarko. Zmago. Videl sem, kako je prišla k meni namestaj na kako mi je previla rano. Od prevelike sreče sem se zbudil in z grenkobo v srcu ugotovil, da je bil to samo privid. Se vedno sem bil sam, seštradan in izmučen do konca. Takl prividi so me potem mučili vso noč.

Minila je noč, minil je še en dan, ki se po mukah in trpljenju ni razlikoval od prejšnjega. Bil sem sam z roki muh, ki so bile že tako trdno prepričane, da jim ne uide, da se skoraj niso več zmenile, če sem kdaj pa kdaj mahnil po njih.

Spet je prišla noč. Nekje blizu se je oglašala sova in me s svojim hreščem glasom spominjala na smrt. Sova, zavezavica teke s koso! V domišljiji sem jo gledal, kako se mi smeje izza drevesa. Privid je bil tako močan, da sem videl

Ležal sem, bujil v nebo in vselej, ko sem se hotel premakniti, me je vse bolelo. Kako uro za uro, ko sem izstrelil zadnji naboj, sem nekje visoko v grmovju zaslišal govorjenje. Kmalu nato sem zagledal zelene uniforme in še enkrat me je stresla groza. Opazili so me. Bilo jih je šest in le dobrh 20 korakov od mene so stali. Glasu nisem mogel več spraviti iz grla, toda pomahal sem jim, naj pridejo bliže. Oni pa so mirno stali, me opazovali in se nekaj pogovarjali med seboj. Šele čez čas so neodločno zakoračili proti meni. Ko so se približali, sem opazil, da so brez orožja. Po kapah in uniformah sem ugotovil, da so to italijanski vojaki, ki so bežali iz Jugoslavije in se skrivali pred Nemci in pred partizani. Predno so prišli prav do mene, sem dvignil pištolo, ki je bila sicer prazna, in jih ustavil. »Ogovoril sem jih v italijanski in takoj so postali bolj prijazni. Približali so se. Več časa so me nemo opazovali, na pol gola, izmučenega in oblitega s strnjeno krvjo. Nato se je podoficir, ki je bil med njimi, obrnil k ostalim in spregovoril: »Odslej se več ne čudim, da so partizani zmagali. Samo pogled v kakšno stanjo je, in že nam je postavil po robu s pištolo!« Poprosil sem jih za hrano, oni pa niso imeli ničesar in mi niso mogli pomagati. Nisem vedel, kako naj se obnašam, da me spet ne pustijo samega.

VČERAJ SOVAŽNIKI, DANES REŠITELJI

Zdelo se mi je, da strašansko dolgo nisem videl ljudi, sedaj pa so bili tu. Niso bili naši, a bili so ljudje. Vedel sem, da sem zgrbljen, če me pustijo tu samega. Toda naj jih zaprosim, naj obvestijo ljudi, ko so se pa oni pred vsemi skrivali? Posvetilo se mi je nekaj o talcih. S pištolo v roki sem jih zaprosil, naj sedijo predme, kar so sicer obotavljaje storili. Nato

RAZMIŠLJAL SEM ŽE, KAKO BOM NAPREJ PARTIZANIL

Sama je odšla po zdravniku v Ajdovščino. Bil je Italijan, toda ljudje se ga niso bali.

Prišel je in ko me je pregledal, je povedal, da je noga težko zastrupljena, medtem ko so na hrbtu le manjše in nevarne rane.

Rana na nogi mu je dala mnogo dela. Izvlekel je iz nje kose razbitih kosti in menil celo, da se mora nujno treba amputirati. Temu sem se pa uprl, kajti razmišljal sem že, kako bom naprej partizanal. Prosil sem ga na vse načine, naj mi nogo za vsako ceno reši. Končno se je odločil in odšel z avtomobilom v Trst, od koder je prinesel injekcije, po katerih sem popolnoma izgubil zavest. Ko sem se drugi dan prebudit, sem ugotovil, da je noga še cela in že v mavcu.

V gostoljubni hiši sem ostal še nekaj dni in počutil sem se kot prerajenega. Čez nekaj dni so me odnesli v neki šotor v gozdu, kjer so se zdravili ostali moji tovariši. Ko so me zagledali, so jim obraz kar žarelo od veselja, kajti pričrpani so bili, da sem že mrtev. Pripovedoval sem jim, kako je bilo z menoj, oni pa so mi povedali med drugim tudi to, da so Nemci ujeli pet naših tovarišev — med njimi tudi Zivko, ki je bila še skoraj otrok — in jih obesili na kostonje v Vrhopolju pri Vipavi. Ob spominu nanje so se vsem orosile oči in molče smo prisegli, da jih bomo maščevali.

Odgovori na »Znanje in spomin«:

1. Decembra 1937 v Ljubljani.
2. Od oktobra 1938 do junija 1940.
3. Kostja Nahtigal.
4. Aprila 1939.

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga: Predsedstvo Zveze združenih borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in klist: CZP Ljudska pravica, Ljubljana, Kopitarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1500 dinarjev — Posredna številka stane 40 din od 40 N. par — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 10, prikl. p. predal 538-XI. Ali na črtilni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.